

Sociale Interventies

~Maatschappelijk gedreven versus Organisatie gestuurd~

Naam student:	Josien van den Berg
Studentnummer:	s1452614
Opleiding:	Master Planologie
Faculteit:	Ruimtelijke Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen
Eerste begeleider:	Dhr. I.M. Nienhuis, MA
Tweede begeleider:	Dr. ir. T. van Dijk
Datum:	juni 2009

Samenvatting

In dit onderzoek staat de sturingsfilosofie centraal die verborgen ligt achter sociale interventies die uitgevoerd worden in wijkvernieuwingsprojecten. Sociale interventies worden ingezet om de sociale leefomgeving in de wijk te ontwikkelen. Uitgangspunt hierbij is de verbetering van sociale weerbaarheid van de bewoners, waardoor de kans dat een wijk sociaal achteruit gaat wordt verkleind. Men probeert hierbij de bewoners een ontwikkelingsperspectief te bieden, waardoor zij kunnen stijgen op de sociale ladder.

Sociale weerbaarheid is een samenspel tussen de verschillende vormen van kapitaal - economisch, cultureel en sociaal - en geeft aan in hoeverre men zelfredzaam is. Bevordering van deze sociale weerbaarheid kan door interventies in te zetten op het kapitaal wat individugebonden is (economisch en cultureel kapitaal) en op kapitaal wat relatiegebonden is (sociaal kapitaal). Door het mobiliseren van de bewoners, empowerment, wordt getracht de sociale cohesie en daarmee de sociale leefomgeving in een wijk te verbeteren. Door middel van sociale interventies probeert men de sociale problematiek die speelt in de wijken aan te pakken. Het uiteindelijke doel is om de bewoners weer of in meerdere mate te laten participeren in de maatschappij.

Sociale problemen die spelen in de Nederlandse achterstandswijken zijn vaak een cumulatie van verschillende, langlopende problemen die soms ook van generatie op generatie worden overgedragen. Er moet hierbij gedacht worden aan werkloosheid, criminaliteit, opvoedingsproblemen, gebrekkige integratie, vroegtijdige schoolverlating en financiële problemen. Aan de hand van sociaaleconomische factoren heeft het kabinet Balkenende IV een aantal wijken geselecteerd waar deze problemen veel voorkomen, de Vogelaarwijken, voor deze wijken is een speciaal actieplan opgesteld. Voorafgaand aan dit project is onder minister Pechtold het programma Sociale Herovering uitgevoerd. De projecten en bijbehorende sociale interventies uit dit programma zijn nagenoeg allemaal afgerond en een aantal dient als casestudy bij dit onderzoek.

Er is gekeken naar welke sturingsfilosofie, onder welke omstandigheden, aan te bevelen is bij de opzet en uitvoering van sociale interventies die gericht zijn op de ontwikkeling van de sociale weerbaarheid. Hierbij is ervoor gekozen om twee verschillende sturingsfilosofieën in het onderzoek te betrekken, dit zijn de organisatie gestuurde werkwijze en de maatschappelijk

gedreven werkwijze. Deze twee werkwijzen kunnen gezien worden als de uitersten van een spectrum.

De organisatie gestuurde werkwijze is gebaseerd op de Open System Theorie. Deze theorie gaat ervan uit dat sociale systemen, bijvoorbeeld wijken, onderdeel uitmaken van hun omgeving en dat de omgeving een alloreferentiële relatie heeft met het systeem. Men gaat ervan uit dat de omgeving een rechtstreekse invloed heeft op het systeem, waardoor een interventie die wordt toegepast rechtstreeks leidt tot de gewenste verandering, het input-output denken. Datgene wat binnen het systeem gebeurt is een causale, functionele verandering die de omgeving wil. Organisatie gestuurde sociale interventies hebben dan ook een dwingend karakter en zijn van bovenaf opgelegd. Bewonersparticipatie is niet of nauwelijks aan de orde en de uitvoerende organisatie(s) is bepalend.

De maatschappelijk gedreven werkwijze daarentegen is gebaseerd op de Social System Theory van Luhmann. Deze theorie gaat ervan uit dat sociale systemen los staan van hun omgeving en niet rechtstreeks te beïnvloeden zijn. Ze zijn zelfreferentieel, wat betekent dat er alleen verandering in het systeem optreedt als het systeem daar zelf toe besloten heeft. Daarnaast gaat deze theorie ervan uit dat er een structurele koppeling bestaat tussen psychische systemen, ofwel individuen en sociale systemen. Deze koppeling moet gezien worden als wederzijdse beïnvloeding. Vanwege het zelfreferentiële karakter van buurten of wijken zijn maatschappelijk gedreven sociale interventies gericht op een prikkeling tot verandering. Zij zoeken aansluiting bij de leefwereld van de direct betrokkenen en redeneren als het ware vanuit de situatie waarop zij willen interveniëren. Bewonersparticipatie en vrijwilligheid zijn twee trefwoorden om deze werkwijze te omschrijven.

Ter verduidelijking een kort, fictief voorbeeld. Een wijk kent een hoog percentage werklozen en de wijk verloedert in fysiek oogpunt, iets waar de meeste buurtbewoners zich aan storen. Een organisatie gestuurde sociale interventie om deze werklozen aan het werk te krijgen is ze te korten op hun uitkering en/of bijzondere toeslagen wanneer ze niet solliciteren. Een maatschappelijk gedreven sociale interventie om deze werklozen op weg te helpen naar een 'echte' baan zal zijn om ze een werkervaringstraject aan te bieden, waarbij zij de groenvoorzieningen in de wijk onderhouden of toezicht houden op straat.

Uit de case-study's bleek dat zowel maatschappelijk gedreven als organisatie gestuurde sociale interventies kunnen leiden tot gewenst resultaat. De context waarbinnen de sociale interventies worden uitgevoerd heeft meer invloed op de keuze voor een sturingswijze dan de sturingswijze zelf. Het is een spel tussen de context van de wijken, de bewoners en de interventies. De ene situatie vraagt wellicht om een organisatie gestuurde werkwijze, bijvoorbeeld in situaties waarin sprake is van criminaliteit en wetsovertreding, waarbij het wenselijk is om kaders op te stellen en regelgeving toe te passen. Terwijl bij de andere situatie een maatschappelijk gedreven aanpak beter past, bijvoorbeeld in situaties waarin empowerment van bewoners een hoofddoel is en waarbij scholing en preventieve maatregelen ingezet worden. Maar ook een mix van beide sturingsfilosofieën is denkbaar. Bij het maken van een keuze is het goed mogelijk om een mengvorm te kiezen van beide sturingsfilosofieën en ergens in het midden van het spectrum een uitgangspunt te kiezen. Een combinatie van organisatie gestuurde en maatschappelijk gedreven sociale interventies is wellicht de manier om de sociale weerbaarheid en maatschappelijke participatie te bevorderen.

Voorwoord

Op dit moment heeft u mijn scriptie in handen waarin verslag wordt gedaan van een onderzoek naar de sturingsfilosofie die ingezet wordt bij sociale interventies in wijkvernieuwingsprojecten. Dit onderzoek is uitgevoerd ter afsluiting van de master Planologie aan de Rijksuniversiteit van Groningen.

De totstandkoming van deze scriptie ging niet zonder slag of stoot. Waar de overige studieonderdelen van zowel mijn bachelor- als masteropleiding zonder enige studieovertraging werden afgesloten, heeft het een goed jaar geduurd voordat deze scriptie kon worden ingeleverd. Het was een proces van schrijven en schrappen, zoeken naar de juiste focus, concentratie en motivatie. Het verkrijgen van een plek binnen het traineeprogramma van de Netwerkstad Twente is uiteindelijk de juiste 'stok achter de deur' om het geheel af te ronden.

Een oprecht woord van dank gaat uit naar mijn scriptiebegeleider Ivo Nienhuis; zonder zijn kritische oog was deze scriptie niet geworden tot wat het nu is. De projectleiders van het programma Sociale Herovering in de steden Almelo, Nijmegen en Utrecht wil ik hartelijk bedanken voor hun bijdrage aan dit onderzoek. Tot slot gaat mijn dank uit naar verschillende UB-maatjes, voor hun gezelschap tijdens het eenzame proces van schrijven, en de Statenfractie van de ChristenUnie voor het beschikbaar stellen van een werkplek.

Dit gezegd hebbende presenteer ik u met trots mijn scriptie.

Groningen, juni 2009

Josien van den Berg

Inhoudsopgave

Titelblad

Samenvatting	2
Voorwoord	5
Inhoudsopgave	6
Hoofdstuk 1 Introductie	9
1.1 Inleiding	9
1.2 Probleem- en Vraagstelling.....	10
1.3 Verantwoording van de onderzoeksmethode	12
<i>1.3.1 Realistische evaluatie.....</i>	<i>12</i>
<i>1.3.2 De casestudy .....</i>	<i>12</i>
<i>1.3.3 Inductie, deductie en toepassingsmogelijkheden .....</i>	<i>13</i>
<i>1.3.4 Onderzoekstechnieken .....</i>	<i>13</i>
<i>1.3.5 Verantwoording .....</i>	<i>14</i>
1.4 Keuze van de casestudy's	14
1.5 Leeswijzer	15
Hoofdstuk 2 Theoretische achtergronden	16
2.1 De achtergrond van wijkvernieuwingsprojecten in Nederland	17
<i>2.1.1 Stedelijke vernieuwing.....</i>	<i>17</i>
<i>2.1.2 De wijk als denkkader.....</i>	<i>18</i>
<i>2.1.3 Reflectie.....</i>	<i>19</i>
2.2 Sociale weerbaarheid en sociale interventies binnen de wijkvernieuwing	19
<i>2.2.1 Het werkveld van sociale interventies .....</i>	<i>19</i>
<i>2.2.2 Sociale weerbaarheid en sociale interventies.....</i>	<i>20</i>
<i>2.2.3 Participatie.....</i>	<i>23</i>
<i>2.2.4 Reflectie.....</i>	<i>24</i>
2.3 Sturingsfilosofie	25
<i>2.3.1 Sturingsfilosofie en planologie .....</i>	<i>25</i>

2.3.2	<i>Beslissingsgericht handelen</i>	26
2.3.3	<i>Social System Theory</i>	26
2.3.4	<i>Open System Theory</i>	28
2.3.5	<i>Zelfreferentie en alloreferentie</i>	29
2.3.6	<i>Habermas versus Luhmann</i>	32
2.3.7	<i>Reflectie</i>	33
Hoofdstuk 3 Operationalisering		34
3.1	Het brandpunt de buurt	34
3.2	Classificeren van sociale interventies	35
3.3	Sturingsfilosofie: maatschappelijk gedreven versus organisatie gestuurd	37
3.3.1	<i>Maatschappelijk gedreven sociale interventies</i>	38
3.3.2	<i>Organisatie gestuurde sociale interventies</i>	39
3.3.3	<i>Reflectie</i>	39
3.4	Conceptueel Model	40
3.5	Voorbeelden van sociale interventies en methodes	41
3.5.1	<i>De ABCD-methode</i>	41
3.5.2	<i>Scoren in de wijk</i>	42
3.5.3	<i>Project Alledaagse Kansen</i>	43
Hoofdstuk 4 Casestudy's		44
4.1	Programma Sociale Herovering	44
4.2	Onderzoeksresultaten naar wijk	45
4.2.1	<i>Case Almelo – De Riet</i>	45
4.2.2	<i>Case Nijmegen – Oud West</i>	48
4.2.3	<i>Case Utrecht – Overvecht</i>	53
4.2.4	<i>Reflectie</i>	57
4.3	Onderzoeksresultaten naar soort interventie	57
4.3.1	<i>Interventies gericht op economisch kapitaal</i>	58
4.3.2	<i>Interventies gericht op cultureel kapitaal</i>	59
4.3.3	<i>Interventies gericht op sociaal kapitaal</i>	60
4.3.4	<i>Reflectie</i>	61
Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen		62

5.1	Inleiding.....	62
5.2	Conclusies	62
	5.2.1 <i>Beantwoording deelvragen.....</i>	62
	5.2.2 <i>Beantwoording hoofdvraag .....</i>	64
5.3	Aanbevelingen	67
	5.3.1 <i>Voor de praktijk .....</i>	67
	5.3.2 <i>Voor vervolgonderzoek .....</i>	68
	Literatuurlijst.....	70
	Figuren- en tabellenlijst.....	74
	Bijlagen	75
	A. <i>Vragenlijst diepte-interviews .....</i>	75
	B. <i>I. Samenvatting interview Almelo – De Riet .....</i>	78
	<i>II. Audio interview Almelo – De Riet (cd-rom)</i>	
	C. <i>I. Samenvatting interview Nijmegen – Oud West .....</i>	80
	<i>II. Audio interview Nijmegen – Oud West (cd-rom)</i>	
	D. <i>I. Samenvatting interview Utrecht – Overvecht .....</i>	83
	<i>II. Audio interview Utrecht – Overvecht (cd-rom)</i>	

Hoofdstuk 1 Introductie

---

§ 1.1 Inleiding

Een groot aantal wijken in Nederland heeft problemen op ruimtelijk, sociaal en economisch gebied, vaak is er sprake van allerlei vormen van overlast en criminaliteit. Deze wijken worden ook wel achterstands- of probleemwijken genoemd. Dit is niet alleen een Nederlands verschijnsel. Ook steden in het buitenland kampen met soortgelijke problemen. Bijvoorbeeld in Parijs, waar in de zomer van 2007 de problemen tot een hoogtepunt kwamen en er rellen uitbraken in de banlieues. Of de getto's van Amerikaanse steden, waar sociale problemen en de maatschappelijke onderklasse samenkomen.

Het huidige kabinet Balkenende IV heeft zich voorgenomen deze problematiek in Nederland aan te pakken en spreekt van aandachtswijken, prachtwijken of krachtwijken. Hiermee wordt het beleid van voorgaande regeringen doorgezet en krijgt het Grotestedenbeleid een vervolg. Inmiddels zijn er 40 wijken geselecteerd die speciale aandacht krijgen, in de volksmond de Vogelaarwijken genoemd (vernoemd naar oud-minister Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie). Deze selectie gebeurde op basis van sociaaleconomische indicatoren, zoals werk, opleiding, inkomen en fysieke factoren, zoals woningvoorraad en woonomgeving. Om in aanmerking te komen voor deze speciale aandacht (lees: extra geldstromen) werd er door de gemeentebesturen een wijkactieplan opgesteld. In de actieplannen staan de te ondernemen interventies ter verbetering of ontwikkeling van de wijk (VROM).

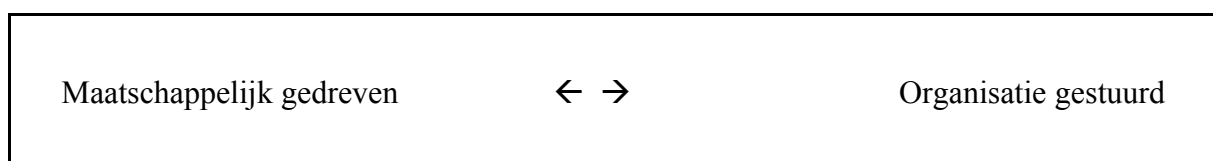
Bij de Vogelaarwijken ligt de focus op problemen rond wonen, werken, leren, integreren en veiligheid. Men zet in op verdere ontwikkeling van het sociale, economische en culturele kapitaal van bewoners om, door middel van allerlei (o.a. sociale) interventies, de perspectieven voor de bewoners en de leefomgeving in deze wijken blijvend te verbeteren.

Deze masterthesis gaat in op de sturingsfilosofie die schuil gaat achter sociale interventies. Niet het wat of waarom van het sociale interveniëren staat ter discussie, maar het hoe en op welke manier. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen sociale interventies die uitgevoerd worden op een organisatie gestuurde manier en sociale interventies die uitgevoerd worden op een maatschappelijk gedreven manier. Ter verduidelijking een fictief voorbeeld. Stel dat in een wijk relatief veel jongeren wonen die voortijdig hun school verlaten, zonder diploma zitten, voor overlast in de buurt zorgen en criminele neigingen hebben of grote kans lopen in de criminaliteit te vallen. Een maatschappelijk gedreven interventie zal zijn om deze

jongeren een leer-werkplek aan te bieden bij een instelling die aansluit bij hun interesses. Een organisatie gestuurde interventie zal zijn om deze jongeren naar een heropvoedingsinstelling te sturen om ze daar alsnog hun diploma te laten halen. Het verschil tussen beide sturingsfilosofieën zit in het aansluiten bij de interesses, de leefwereld van de betrokken jongeren. De manier van werken, de gedachtegang van hen die de interventies opzetten en de wijze waarop omgegaan wordt met de doelgroep kan bepalend zijn voor de uitwerking van de interventie. Met deze scriptie wordt beoogd een aanbeveling te kunnen doen welke sturingsfilosofie het meest geschikt is in welke situatie, om op deze manier de kans dat een sociale interventie een succes wordt te verhogen.

§ 1.2 Probleem- en Vraagstelling

Zoals gezegd gaat deze masterthesis in op sociale interventies in wijkvernieuwingsprojecten, waarbij voornamelijk gekeken wordt naar de sturingsfilosofie van de uitvoerende organisatie, doorgaans de gemeente. Dit met het oog op het verhogen van de kans op succes bij sociale interventies. De probleemstelling van deze thesis is: *Onder welke condities is welke sturingsfilosofie aan te bevelen bij sociale interventies in wijkvernieuwingsprojecten om de sociale weerbaarheid van bewoners te verhogen?* Om deze probleemstelling af te bakenen is ervoor gekozen om een tweetal sturingsfilosofieën hierbij te betrekken, te weten maatschappelijk gedreven en organisatie gestuurd. Deze twee filosofieën zijn elkaars tegenpolen en kunnen zodoende weergegeven worden in een spectrum:

De hoofdvraag van de thesis luidt als volgt: *In welk opzicht zijn in wijkvernieuwingsprojecten, waarbij verhogen van de sociale weerbaarheid van bewoners het doel is, maatschappelijk gedreven sociale interventies aan te bevelen ten opzichte van organisatie gestuurde sociale interventies en andersom?* De sturingsfilosofieën worden met elkaar vergeleken om uiteindelijk tot een aanbeveling te komen van wanneer welke sturingswijze te prefereren is.

De hoofdvraag wordt uitgewerkt aan de hand van de volgende deelvragen:

1. *Wat is de achtergrond van wijkvernieuwingsprojecten in Nederland?*

Wijkvernieuwingsprojecten zijn de context waarbinnen sociale interventies worden uitgevoerd. Om deze context toe te lichten gaat deze deelvraag in op het verloop van de stedelijke vernieuwing in Nederland. De verschillende aspecten van het beleid, de verschuivingen binnen het beleid en de verandering van de focus van het beleid zullen worden toegelicht. Daarnaast wordt ingegaan op het wijkgerichte beleid. Op deze manier worden de sociale interventies geplaatst in hun beleidskader.

2. *Wat is het verband tussen sociale weerbaarheid en sociale interventies in wijkvernieuwingsprojecten?*

Sociale interventies worden ingezet om de sociale problematiek die speelt in aandachtswijken ofwel achterstandswijken aan te pakken. Er wordt ingezet op een verbetering van de sociale weerbaarheid van bewoners. De beantwoording van deze deelvraag geeft een definitie van sociale weerbaarheid, gaat in op het karakter van sociale interventies en de verschillende soorten van deze interventies worden beschreven. Ook het principe van (bewoners)participatie wordt hierbij betrokken. Door deze deelvraag krijgt het begrip sociale interventies inhoud.

3. *Wanneer zijn sociale interventies maatschappelijk gedreven?*

Bij deze deelvraag wordt de Social System Theory van Luhmann behandeld. Het principe van autoreferentie wordt uitgelicht en toegepast op sociale interventies. Op basis van deze theorie wordt de sturingsfilosofie van maatschappelijke gedrevenheid gedefinieerd en toegepast op sociale interventies.

4. *Wanneer zijn sociale interventies organisatie gestuurd?*

Hier wordt de tegenhanger van Luhmann's theorie, de Open System Theory, behandeld. De kenmerken van alloreferentie worden behandeld en toegepast op sociale interventies. Organisatie gestuurde sociale interventies zijn op deze theorie gestoeld.

Het doel van deze scriptie is om te komen tot een aanbeveling welke sturingsfilosofie de meeste aansluiting biedt bij de uitvoering van sociale interventies in de wijkvernieuwing.

§ 1.3 Verantwoording van de onderzoeksmethode

Bij deze masterthesis is gekozen voor het gebruik van case-study's, op een deductieve manier ter illustratie en/of toelichting van de toepassing van maatschappelijk gedreven sociale interventies en organisatie gestuurde sociale interventies. Hierbij wordt de zogenaamde 'realistische evaluatie' uitgevoerd. In deze paragraaf zal de keuze voor de onderzoeksmethode worden verantwoord.

1.3.1 *Realistische evaluatie*

Een manier om beleid te evalueren is door gebruik te maken van realistische evaluatie. Deze vorm van evaluatie richt zich op de reactie die gegeven wordt op het beleid. Hierbij worden zowel de context (politieke cultuur, sociale omgeving, organisatie, individuele standpunten etc.), de gebruikte mechanismen als de uitkomsten van het beleid betrokken. Op deze manier wordt getracht te achterhalen wat het beleid tot een succes of een falen heeft gebracht. De omstandigheden waarin het beleid verkeerde worden betrokken bij de evaluatie, waardoor een leerproces ontstaat en beleid verbeterd kan worden. Door de evaluatie wordt het beleid situatieafhankelijk gemaakt (Blamey & Mackenzie, 2007; Pawson, 2003). In het kort gaat het bij realistische evaluatie om de vraag 'wat werkt voor wie, onder welke omstandigheden?'. Dit komt overeen met de doelstelling van deze scriptie, namelijk het achterhalen wanneer welke sturingsfilosofie toe te passen.

1.3.2 *De casestudy*

Om dit te achterhalen wordt gebruik gemaakt van de onderzoeksmethode casestudy. Casestudy is een intensieve manier van onderzoek doen, het is een strategie waarbij een voorbeeld van een (sociaal) verschijnsel wordt onderzocht. In plaats van extensief breedteonderzoek wordt ingezet op een onderzoek in de diepte. Deze onderzoeksmethode wordt gekenmerkt door holistisch en kwalitatief onderzoek. Een casestudy betekent dat verschillende variabelen van een case tegelijkertijd worden onderzocht en de nadruk met name ligt op relaties binnen de case zelf. Er moet hierbij een onderscheid gemaakt worden tussen het te bestuderen verschijnsel zélf en de dragers ofwel uitvoerders van het verschijnsel (Swanborn, 1996). Een casestudy is zoals Braster (2000, p. 21) omschrijft 'een

onderzoeksstrategie waarvan het voornaamste kenmerk is dat er sprake is van een intensieve bestudering van een sociaal verschijnsel bij één of enkele onderzoekseenheden'. Wezenlijk bij een casestudy is dat het gaat om de bestudering van een sociaal verschijnsel in een natuurlijke omgeving of context, waarbij het verschijnsel zich niet laat isoleren van die omgeving of context (Braster, 2000). Hierdoor sluit de casestudy aan bij de realistische evaluatie.

1.3.3 Inductie, deductie en toepassingsmogelijkheden

Het begin van een wetenschappelijk onderzoek is niet altijd het formuleren van een theorie. De formulering van een theorie kan ook de uitkomst zijn van wetenschappelijk onderzoek. Dit is het verschil tussen deductie en inductie. Deze tweedeling van deductie en inductie bestaat ook bij casestudy's. Zo zijn er deductieve, theorietoetsende casestudy's en inductieve, theorievormende casestudy's. Daarnaast zijn er ook theorie toepassende casestudy's, waarbij theorieën worden gebruikt in plaats van getoetst of ontwikkeld. (Braster, 2000)

Casestudy's zijn als onderzoeksmethode dan ook toe te passen om een theorie te ontwikkelen, te illustreren of te toetsen. De case dient hierbij als illustratie of toelichting van een theorie, ze kan onder andere toegepast worden wanneer gedetailleerde kennis gewenst is, een verschijnsel niet te isoleren valt van de context en een controlegroep ontbreekt (Swanborn, 1996).

Er zitten verschillende haken en ogen aan het gebruik van casestudy bij wetenschappelijk onderzoek. De vage grens die er is tussen het onderzoeksobject en de omgeving is een van de bezwaren tegen deze onderzoeksmethode, tegelijkertijd wordt deze vage grens door sociale wetenschappers gezien als voornaamste reden om deze onderzoeksmethode toe te passen. Met deze onderzoeksmethode wordt ook de context betrokken bij het onderzoek, waardoor het onderzoek alomvattender is. In de sociaalwetenschappelijke kring wordt deze methode dan ook veel gebruikt. Een ander bezwaar tegen het gebruik van casestudy's is dat elke case uniek is en vanuit zijn omgeving wordt onderzocht. De case valt niet te isoleren en daardoor is een zelfde vergelijkbaar onderzoek niet mogelijk, van herhaling van het onderzoek op exact dezelfde manier is geen sprake (Swanborn, 1996).

1.3.4 Onderzoekstechnieken

Bij het toepassen van de casestudy als onderzoeksmethode kan gebruik gemaakt worden van verschillende onderzoekstechnieken, zoals participerende observatie, interview en

inhoudsanalyse (Wester, 1995). Inhoudsanalyse interpreteert en onderzoekt de betekenis van communicatieproducten zoals toespraken, krantenartikelen en tv- of radiouitzendingen. Bij het gebruik van participerende observatie komt de onderzoeker aan zijn data door directe waarneming/deelname van/aan het te onderzoeken verschijnsel. Bij de onderzoekstechniek interview gaat de onderzoeker een vraaggesprek aan met de (direct) betrokkene(n) van het verschijnsel. Van deze techniek zal gebruik gemaakt worden in deze thesis.

Het voordeel van interviewen is dat naast de wat-vraag ook de waarom-vraag beantwoord kan worden. Vanwege het directe contact dat plaatsvindt tussen onderzoeker en geïnterviewde is ook doorvragen bij onduidelijke of onvolledige antwoorden mogelijk. Een interview is zogenoemd 'soepel'. Het heeft echter ook nadelen, de data die voortkomen uit een interview zijn niet altijd betrouwbaar. Dit komt door het zogenaamde selectieve geheugen van mensen en het 'sociaal wenselijke' aspect dat soms de beantwoording beïnvloedt. Ook persoonlijke eigenschappen van de interviewer, de stemming van de geïnterviewde en de omgeving waar het interview plaatsvindt kunnen de uitkomsten beïnvloeden. Een interview kan open en gesloten vragen bevatten, daarbij moeten de vragen helder en neutraal geformuleerd worden en een logische opbouw hebben. (Baarda & De Goede, 2001)

1.3.5 Verantwoording

Bij deze masterthesis is gekozen voor het gebruik van deductieve casestudy's ter illustratie van de gebruikte theorie. De twee sturingsfilosofieën, maatschappelijk gedreven en organisatie gestuurd, worden tegenover elkaar gezet en aan de hand van casestudy's toegelicht. De casestudy's bevatten verschillende sociale interventies, deze zullen worden geclassificeerd en ook worden de gebruikte sturingsfilosofieën uitgelicht. Om dit te bereiken is ervoor gekozen om gebruik te maken van interviews als onderzoekstechniek. Door dit toe te passen kan er doorgevraagd worden bij onduidelijkheden en zo kan de kern van zowel de ingezette sociale interventie als de gebruikte filosofie worden achterhaald.

§ 1.4 Keuze van de casestudy's

Bij het selecteren van wijkvernieuwingsprojecten die kunnen dienen als casestudy voor deze scriptie werd de voorkeur gegeven aan projecten die reeds in de afrondingsfase zitten, danwel afgerond zijn. Dit omdat over de opzet, het verloop en soms ook al over voorzichtige resultaten van het project reeds veel bekend is.

In het voorjaar van 2006 maakte de toenmalig minister van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties bekend middelen beschikbaar te stellen voor een programma genaamd Sociale Herovering. Twaalf steden met wijken met ernstige sociale problemen werden hiervoor benaderd en mochten een plan opzetten en uitwerken om deze problemen aan te pakken. De plannen moesten uitgevoerd worden in de periode van september 2006 tot december 2007. Dit betekent dat de meeste projecten inmiddels zijn uitgevoerd en afgerond (Ministerie van BZK; Kei-centrum). Er is gekozen voor een drietal wijken uit het Sociale Heroveringsprogramma, te weten de wijken Almelo – De Riet, Nijmegen – Oud West en Utrecht – Overvecht. Er is gekozen voor deze wijken aangezien deze wijken overeenkomstige kenmerken en doelstellingen hebben (Essafi e.a. 2008).

§ 1.5 Leeswijzer

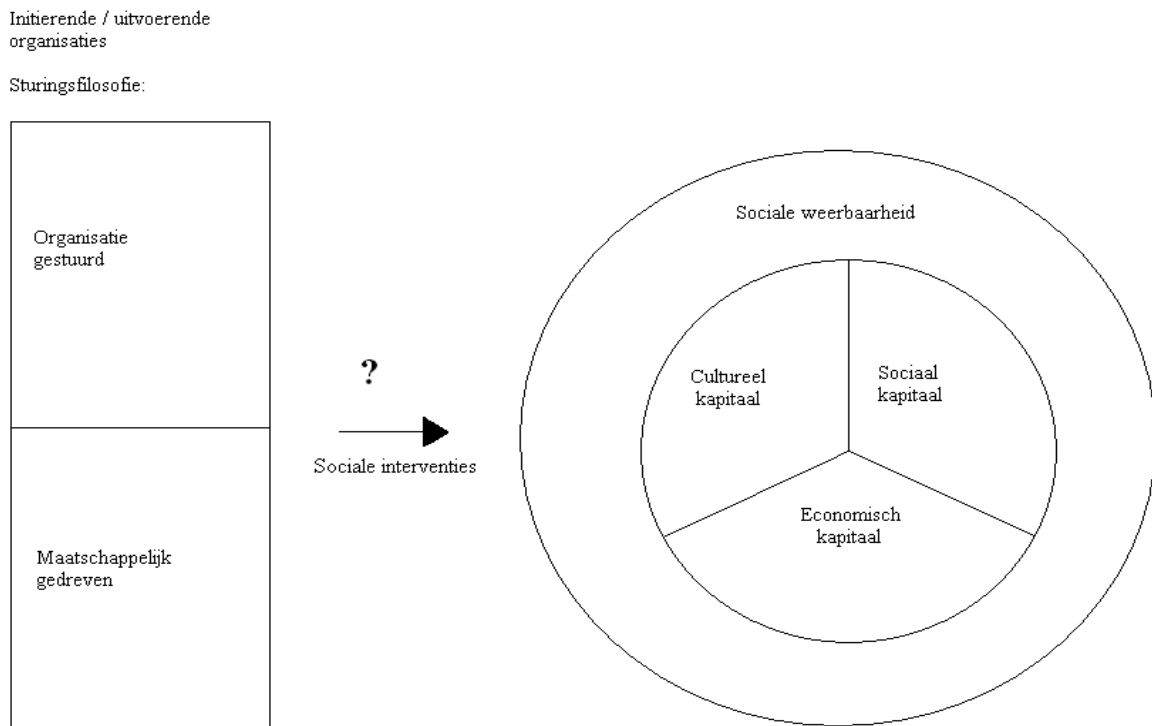
In dit hoofdstuk is het onderzoek geïntroduceerd en afgebakend, daarnaast is ook de onderzoeksmethode toegelicht en verantwoord. In hoofdstuk twee zullen de theoretische achtergronden worden uitgewerkt. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op wijkvernieuwing in Nederland, sociale weerbaarheid, sociale interventies, participatie en zal het onderscheid tussen de beide sturingsfilosofieën uiteen gezet worden.

Vervolgens wordt in het derde hoofdstuk de vertaalslag gemaakt van theorie naar praktijk en wordt het onderzoek ‘handen en voeten’ gegeven. In hoofdstuk vier wordt het onderwerp uitgediept aan de hand van een aantal casestudy’s. Deze casestudy’s zijn een aantal wijken uit het project Sociale Herovering dat is opgestart in 2006. Er is speciaal voor deze cases gekozen, aangezien de meeste van deze projecten en (sociale) interventies reeds zijn uitgevoerd en afgerond. Uiteindelijk wordt de scriptie afgesloten met een aantal conclusies en aanbevelingen in hoofdstuk vijf.

Hoofdstuk 2 Theoretische achtergronden

In dit hoofdstuk zullen de deelvragen vanuit de theorie worden benaderd. Hiervoor is een conceptueel model opgesteld, zie figuur 1. Dit model gaat ervan uit dat de initiërende / uitvoerende organisaties door middel van sociale interventies de sociale weerbaarheid van bewoners willen beïnvloeden. Sociale weerbaarheid bestaat uit een samenspel tussen cultureel, sociaal en economisch kapitaal. Daarnaast gaat het model ervan uit dat de manier van sturing, de sturingsfilosofie, van invloed is op de uitvoering of werkwijze van sociale interventies. In het model is gekozen voor twee manieren van sturing: organisatie gestuurd en maatschappelijk gedreven. Deze thesis probeert te achterhalen waardoor de keuze voor een sturingsfilosofie wordt bepaald of beïnvloed. Om op basis daarvan een aanbeveling te doen wanneer welke filosofie toe te passen.

Figuur 1: Sturingsfilosofie en sociale interventies, conceptueel model 1

Allereerst zal er in dit hoofdstuk ingegaan worden op de achtergrond van en het beleid met betrekking tot wijkvernieuwingsprojecten in Nederland. Dit is de beleidscontext waarbinnen sociale interventies worden uitgevoerd. Daarna wordt een schets gemaakt van het werkveld waarin sociale interventies zich bevinden. De begrippen sociale weerbaarheid en sociale

interventies worden besproken en ook de rol van participatie wordt hierbij betrokken. In de laatste paragraaf van hoofdstuk 2 wordt de theorie van de maatschappelijk gedreven sturingsfilosofie, de Social System Theory en van de organisatie gestuurde sturingsfilosofie, de Open System Theory, behandeld.

Het conceptuele model zal terugkomen in hoofdstuk 3 Operationalisering en in hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen.

§ 2.1 De achtergrond van wijkvernieuwingsprojecten in Nederland

2.1.1 Stedelijke vernieuwing

De aandacht voor sociaal-economische en sociale aspecten binnen de stedelijke vernieuwing is iets van de laatste jaren. In 1995 werd het Grotestedenbeleid opgenomen in het rijksbeleid, een van de dimensies binnen dit beleid was destijds de sociale infrastructuur. In het huidige Grotestedenbeleid III heeft de verbetering van de sociale kwaliteit van de samenleving een plek gekregen als doelstelling (Ekkers, 2006). Met de komst van het sociale aspect in de stedelijke vernieuwing is ook steeds meer aandacht gekomen voor participatie van de betrokken bewoners. Daarmee neemt ook de complexiteit van het proces toe voor zowel de publieke als de private betrokken partijen (Hülya Ergün, 2007).

Stedelijke vernieuwing is de laatste in de beleidsreeks van stadsvernieuwing, sociale vernieuwing en stedelijke vernieuwing. Deze beleidsreeks is erop gericht om de leefbaarheid in de wijken te bevorderen. Was het eerste voornamelijk langs fysiek-ruimtelijke weg, zo ging het tweede in op het sociale aspect. Bij de stedelijke vernieuwing is de invalshoek sociaal-economisch van aard, het sociaal beleid heeft een integrale plaats gekregen in de stedelijke vernieuwing (SCP, 1998). Het stedelijke vernieuwingsbeleid is gericht op het onderhouden en vernieuwen van de stad als geheel, de stad wordt gezien als motor van de economie en de spil van de samenleving. Het is een offensiefgericht beleid, waarbij de nadruk eerder ligt op potenties dan op bedreigingen (Ekkers, 2006). Het is erop gericht om de steden levend en leefbaar te houden en zet naast fysieke maatregelen (ter verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van de wijk) dan ook sociale maatregelen of interventies (ter verbetering van de sociale cohesie en de sociale kwaliteit van de wijk) in. Hiermee is het een breder en intergraler begrip dan de klassieke stadsvernieuwing uit de jaren zestig, die voornamelijk

gericht was op een fysieke verbetering van de woning en de buurt. Sociaal beleid werd destijds los gezien van fysiek beleid gericht op de woonomgeving.

Ondanks deze verschuiving blijft de stedelijke vernieuwing aan kritiek onderhevig. Volgens de raad van het ministerie Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordeningen en Milieu (VROM) schiet het vernieuwingsbeleid in zo verre tekort dat het geen recht doet aan de sociale dynamiek en de ontwikkelingsmogelijkheden van de bewoners van de wijk. Volgens de raad moet er een ‘stijgingsperspectief’ geboden worden aan de bewoners, zodat sociale stijging, ook wel zelfontplooiing of maatschappelijke vooruitgang genoemd, mogelijk is.

2.1.2 De wijk als denkkader

Beleid gericht op de wijk is geen nieuw verschijnsel in Nederland. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) verdeelt de geschiedenis van de wijkaanpak in 3 perioden (WRR, 2005): de jaren veertig en vijftig, de jaren zeventig en de jaren negentig. Deze drie perioden zullen hier kort worden toegelicht.

- De jaren veertig en vijftig zijn de jaren van de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog en de economische crisis. Het vertrouwen in de traditionele democratische instellingen was weggeëbd, gemeenschapszin en het niveau van de wijk werden de nieuwe invalshoeken. De wijkgedachte moest een tegenwicht bieden aan de centralisatie en de schaalvergroting van de overheid. Deze eerste periode van de wijkgedachte strandde echter in de opvattingen van de toenmalige stedenbouw, welke gericht was op functiescheiding en daarmee ging de wijk als volledige gemeenschap niet samen.
- In de jaren zeventig was er een tweede golf in de wijkaanpak. Binnen de stedenbouw kwam meer aandacht voor het (fysieke en sociale) beheeraspect en de veiligheid in de steden. Daarnaast kwam er een vraag naar decentralisatie en deconcentratie van de overheid en ontzilde de Nederlandse samenleving: de wijk kreeg een nieuwe betekenis als leefomgeving en kader om overheid en burger dichter bij elkaar te brengen.
- De derde periode van wijkgericht beleid kwam in de jaren negentig. De opkomst van wijkgericht beleid hing ditmaal samen met de komst van het sectoroverstijgende beleid. De gedachte van wijkgericht beleid gaf het integrale, sectoroverstijgende

beleid alsnog een kader. Ook decentralisatie, deregulering en de roep om interactief beleid bevorderde de populariteit van de wijkgedachte.

Ook nu nog wordt gewerkt met de wijkgedachte ofwel wijkgericht beleid. Het Grotestedenbeleid (GSB) en projecten als 'Heel de buurt' en 'Onze buurt aan zet' zijn slechts voorbeelden hiervan. Van den Brink e.a. (2008) relativeren het gebruik van wijkgericht beleid. Volgens hen leidt het gebruik van dit instrument tot een focus op de fysieke kanten van de wijk, terwijl de problematiek vaak ligt op het sociale en/of culturele vlak.

2.1.3 Reflectie

Projecten gericht op de vernieuwing of verbetering van de leefomgeving in de wijk kennen in Nederland al enige geschiedenis. Al in de jaren zestig van de twintigste eeuw was men bezig met fysieke vernieuwing van wijken in de steden. Ook de wijk als beleidskader is geen nieuw verschijnsel, maar is vanaf de jaren veertig steeds teruggekeerd in het beleid. De huidige wijkvernieuwingsprojecten hebben naast de fysieke insteek steeds meer aandacht voor het aanpakken van de sociale problematiek die speelt bij bewoners in de wijken. Ze zijn gericht op een 'herleving' of 'opleving' van de wijk, waarbij steeds vaker en steeds meer sociale interventies worden ingezet.

§ 2.2 Sociale weerbaarheid en sociale interventies binnen de wijkvernieuwing

2.2.1 Het werkveld van sociale interventies

Binnen wijkvernieuwingsprojecten zijn tal van organisaties aan het werk om de wijk te veranderen in een wijk waar een goede leefomgeving is en van waaruit men deel kan nemen aan de samenleving. Soms werken de organisaties alleen, op individuele basis, soms zijn ze ondergebracht in projecten en programma's, zoals bij het programma Sociale Herovering dat in twaalf steden is opgestart. De verhouding tussen organisaties, uitvoering en sturing van de sociale interventies en de buurt is schematisch weergegeven in figuur 2. De begrippen buurt en wijk overlappen in deze scriptie, de scheiding tussen beide is nadrukkelijk niet gemaakt. Dit omdat in de huidige netwerksamenleving het begrip 'buurt' discutabel is geworden. Waar in deze scriptie buurt staat, kan ook wijk gelezen worden en andersom.

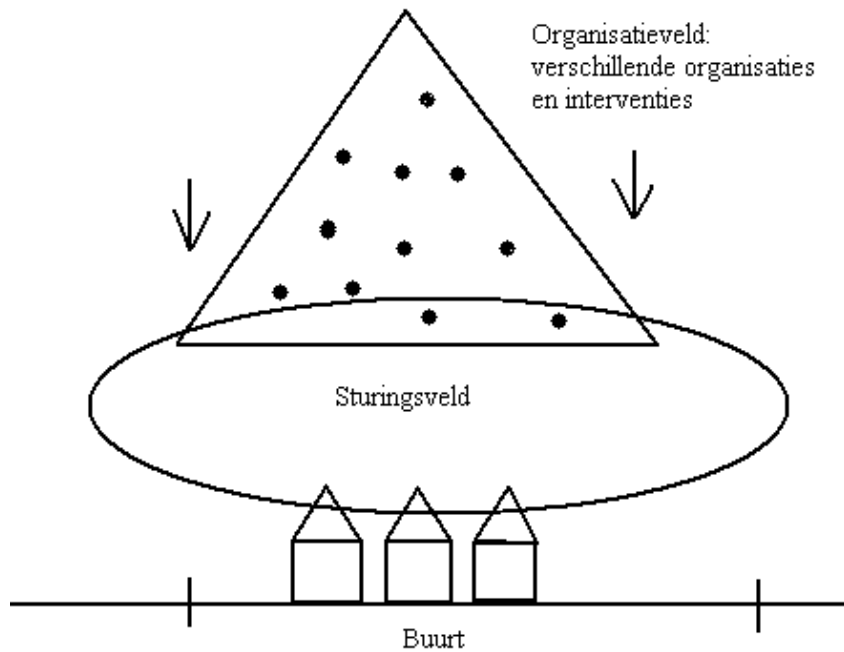

Fig. 2: Schematische weergave positie organisaties en maatschappij
Bron: Nienhuis & de Roo, 2008 (bewerkt)

Voor veel van de interventies is de buurt ofwel de maatschappij de werkplaats. Immers, in de buurten doen de problemen zich voor. Deze problemen kunnen specifiek voor de buurt zijn, maar ook van algemene aard. Ze kunnen collectief voor de buurt zijn, maar ook slechts spelen bij enkele huishoudens. Veelal kennen de problemen een lange geschiedenis en zijn ze het resultaat van opeengestapelde (kleinere) problemen. Daarnaast is er het organisatieveld, hierin bevindt zich een veelheid van organisaties die met verschillende interventies bezig zijn in de buurt. Het organisatieveld gaat over communicatie tussen de verschillende organisaties, maar ook over hun visies, doelstellingen en tegenstrijdigheden. Tot slot is er het sturingsveld, dit veld brengt het organisatieveld en de buurt samen. Dit veld gaat over de werkwijze, de benadering van de problemen, de manier van sturing en de manier waarop interventies worden opgezet en uitgevoerd. Dit veld, waarin sociale interventies en sturingsfilosofie samenkomen is onderwerp van deze scriptie.

2.2.2 Sociale weerbaarheid en sociale interventies

Hedentendage is een aantal wijken in Nederland de vindplaats van (toenemende) sociale problematiek. In 2006 heeft het ministerie van VROM een lijst van 56 'probleemwijken' aangelegd, waarbij sprake zou zijn van grote sociale problemen en achterstanden. Uiteindelijk bleven hier 40 krachtwijken van over (VROM, 2007). De problematiek die voorkomt in deze

wijken staat niet op zichzelf, maar is vaak een cumulatie van meerdere, hardnekkige problemen.

In veel van de wijken is sprake van opeenhoping van huishoudens uit de lagere sociale klasse en een hoog percentage van niet-westerse allochtonen. De huishoudens hebben vaak een lage sociale weerbaarheid, daarnaast stoppen drijvende krachten achter voorzieningen in de wijken, verdwijnt de traditionele binding met de wijk en vertrekken middeninkomens uit de wijk: de functie van de wijk als 'emancipatiemachine' verdwijnt. Het gebrek aan sociale samenhang bevordert verval en verloedering van de wijken en het ontbreken van 'de basiscondities voor persoonlijke ontplooiing en constructief gedrag' vermindert de betrokkenheid van bewoners bij hun wijk. Concrete problemen die zich voordoen in dergelijke wijken zijn: verloedering van de leefomgeving, hoge werkloosheid, schooluitval, weinig werkgelegenheid, het ontbreken van sociale netwerken en contacten, achterblijvende integratie, participatie en emancipatie, criminaliteit en gevoelens van onveiligheid (VROM, 2007). Het huidige beleid gericht op deze probleemwijken zet door middel van een actieplan in op de kernthema's waar deze problemen in onder te brengen zijn, namelijk: wonen, werken, leren en opgroeien, en integreren en veiligheid. Het kernwoord is integratie: het terugbrengen van de wijk in de samenleving, het wegwerken van de sociale, economische of ruimtelijke achterstanden en het terugbrengen van het 'sociale cement' in de wijk. Dit alles moet gebeuren door middel van fysieke of sociale ingrepen in deze wijken.

Sociale weerbaarheid geeft weer in hoeverre men weerbaar is in het (dagelijkse) leven. Het is een samenspel van drie soorten van 'kapitaal': economisch, cultureel en sociaal. Economisch kapitaal is het beschikken over economische hulpbronnen, geld en bezittingen zijn hier voorbeelden van. Vormen van kennis zoals vaardigheden, opleiding, gedrag, houding, (gemeenschappelijke) normen en waarden zijn het culturele kapitaal waarover men kan beschikken. Sociaal kapitaal valt te omschrijven in termen van sociale relaties, het vermogen om sociale relaties op te bouwen en te onderhouden en is iets wat in een groep zal moeten plaatsvinden. Sociale interventies worden ingezet om de sociale weerbaarheid van bewoners te verbeteren en daardoor de sociale leefomgeving in de wijk te veranderen. Deze interventies richten zich op één of meerdere vormen van kapitaal, waaruit de sociale weerbaarheid bestaat. Op deze manier probeert men de sociale problematiek die speelt in de wijken tegen te gaan en de bewoners een ontwikkelingsperspectief te bieden.

Naast het onderscheid naar de vorm van kapitaal waarop een sociale interventie gericht is, kan er ook een indeling gemaakt worden naar het niveau van interveniëren: individugerichte interventies, buurtgerichte interventies en buurtoverstijgende interventies. Daar waar individugerichte interventies voornamelijk het kapitaal van het individu willen verbeteren, zijn buurtgerichte en buurtoverstijgende interventies bedoeld om sociale relaties tot stand te brengen. In figuur 3 is de samenhang tussen het niveau van interveniëren en de vorm van kapitaal waarop geïntervenieerd wordt weergegeven.

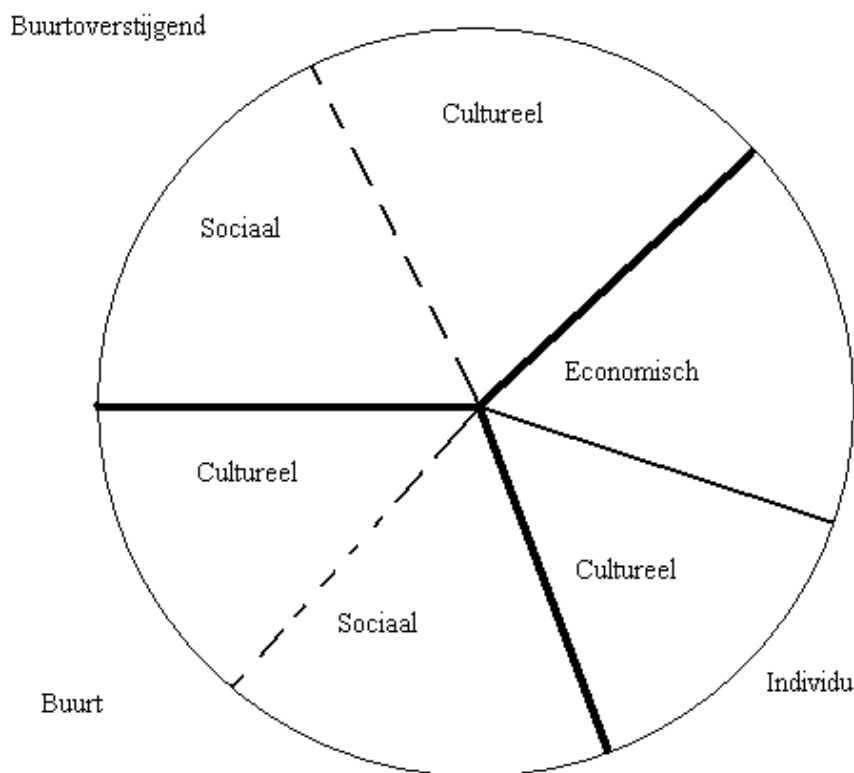

Fig. 3: Interventieniveau en vormen van kapitaal

Bron: Nienhuis & De Roo, 2008

In algemene termen kunnen sociale interventies worden omschreven als plannen en projecten, gericht op de bevordering van de sociale weerbaarheid van bewoners, het bevorderen van de maatschappelijke participatie en het terugkeren van bewoners in de maatschappij. Bewoners krijgen een ontwikkelingsperspectief ‘aangeboden’. Dit alles om de (sociale) verloedering van een wijk te voorkomen.

2.2.3 Participatie

Participatie speelt een grote rol bij sociale interventies. Binnen de planologie worden verschillende vormen en doelen van participatie onderscheiden. Een onderscheid naar vormen is non-participatie (manipulatie en therapie), symbolische participatie (informereren, consultatie en tevredenstellen) en echte participatie (samenwerking, bevoegdheden, delegatie en zelfbeschikking). Belangrijke doelen die men probeert te bereiken door middel van participatie zijn draagvlakcreatie en wilsvorming (De Roo & Voogd, 2004). De gedachtegang is dat door middel van participatie interventies een grotere impact hebben en beter tot hun recht komen, door participatie slaan interventies eerder en beter aan. Daarnaast wordt door participatie een extra bron van kennis en expertise aangeboord, namelijk die van de direct betrokkenen. Ook op het terrein van stedelijke vernieuwing is het begrip participatie als meervoudig te kenmerken. Nienhuis en De Roo (2008) rangschikken de verschillende vormen van participatie naar vormen van bewonersparticipatie en maatschappelijke participatie, zoals te zien is in onderstaande figuur. Bewonersparticipatie houdt hier deelname aan de vorming en uitvoering van beleid in en maatschappelijke participatie actieve deelname aan het maatschappelijke leven, de maatschappij.

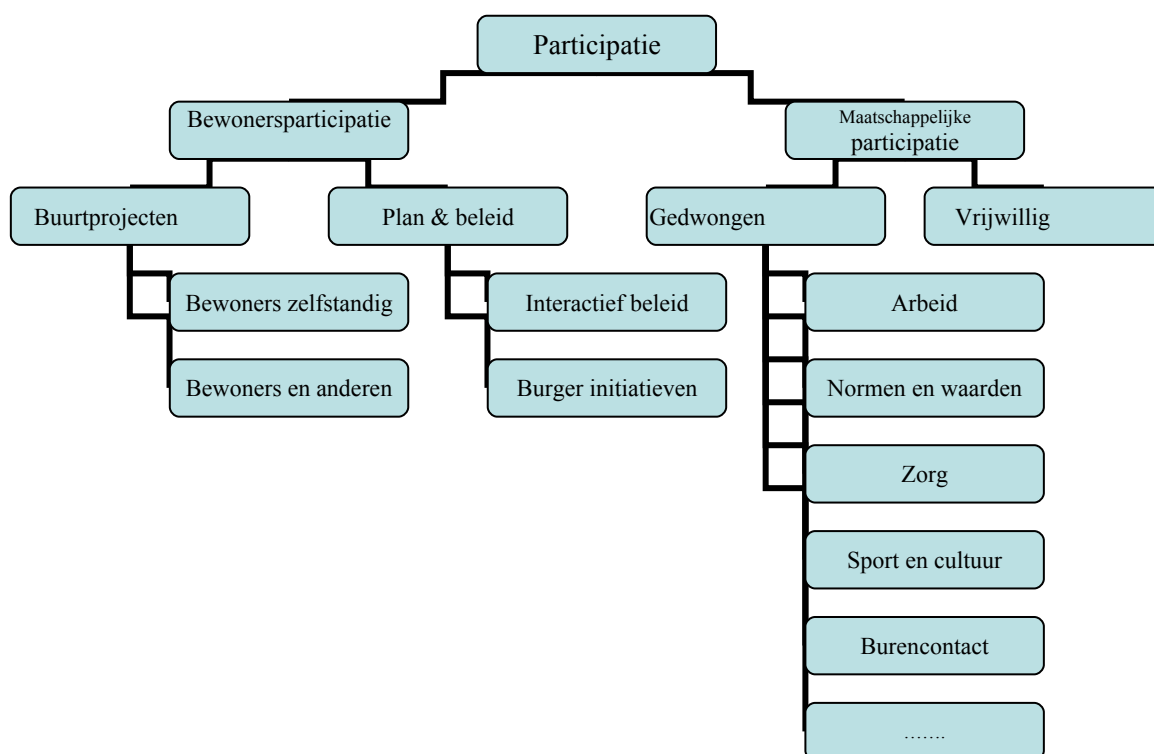

Fig. 4: Vormen van participatie

Bron: Nienhuis & De Roo, 2008

Wanneer men dit terugkoppelt aan figuur 2, dan wordt duidelijk dat maatschappelijke participatie zich afspeelt in de buurt en de samenleving. Contact met de burens of het hebben van werk zijn voorbeelden van deze vorm van participatie. Op het niveau van het organisatieveld komt de beleidsvormende participatie van bewoners terug. Inspraak van de direct betrokkenen op de uit te voeren interventies is hiervan een voorbeeld. Tot slot kan er bij het sturingsveld sprake zijn van beleidsuitvoerende participatie, hierbij worden bewoners betrokken bij de uitvoering van de interventie. Bijvoorbeeld bij buurtpreventieprojecten waarbij bewoners een oogje in het zeil houden op straat en overlastveroorzakers aanspreken op hun gedrag.

Het ministerie van VROM omschrijft sociaal kapitaal in een wijk als *'het vermogen van een gemeenschap om zelf te zorgen voor de buurt en de burens'* (VROM, 2006). Door de inzet van bewonersparticipatie probeert men het sociale kapitaal in een wijk te verbeteren. Doordat er ingezet wordt op buurtbetrokkenheid, gemeenschappelijke normen en een gemeenschappelijk project of proces probeert men tegelijkertijd de maatschappelijke participatie te bevorderen (Nienhuis & De Roo, 2008). Participatie moet uiteindelijk leiden tot zelfredzaamheid van de buurtgemeenschap, een toename van de sociale weerbaarheid op buurtniveau en meer sociale samenhang in de buurt. Een nuancering die aangebracht moet worden bij de participatieproblematiek is die van de oorsprong van de participatie. Van belang is waar de participatie vandaan komt: is dit opgelegd (topdown), spontaan (bottom-up) of gebeurt dit in overleg (collaborative) (o.a. Healey, 2006).

2.2.4 Reflectie

Waar in het begin van de stadsvernieuwing de fysieke herstructurering de boventoon voerde, wordt tegenwoordig binnen de stedelijke vernieuwing meer en meer ingezet op sociaal-economische herstructurering. Sociaal economische herstructurering is gericht op achterstandsbestrijding door het bevorderen van maatschappelijke participatie (Nienhuis & De Roo, 2008; VROM, 2006). Bewonersparticipatie wordt hierbij gezien als middel om maatschappelijke participatie te bereiken, het doel is om bewoners sociaal weerbaar te maken. Sociale weerbaarheid is een meerduidig begrip en kan gezien worden als een samenspel of optelsom van economisch, cultureel en sociaal kapitaal van bewoners.

Het is opmerkelijk dat interventies, gericht op het bevorderen van de maatschappelijke participatie, in het kader van de buurt plaatsvinden. Maatschappelijke participatie is lang niet

altijd buurtgebonden, maar vindt doorgaans plaats in een buurt overstijgend kader. Sportclubs bijvoorbeeld hebben vaak leden uit meerdere wijken en ook scholen krijgen hun leerlingen uit meerdere delen van de stad.

Door het inzetten van sociale interventies op verschillende vormen van sociaal, cultureel en economisch kapitaal kan de sociale weerbaarheid van buurtbewoners verhoogd worden. Bewoners krijgen de mogelijkheid zich te ontplooiën en te stijgen op een sociale ladder, waardoor de kans dat een buurt sociaal verloedert wordt verkleind. Investeren in de sociale samenhang en de sociale weerbaarheid van een buurt door middel van sociale interventies gericht op bevordering van de maatschappelijke participatie, zal dan bevorderlijk zijn voor het bestaan van en het leven in een buurt.

§ 2.3 Sturingsfilosofie

2.3.1 Sturingsfilosofie en planologie

De context waarbinnen planologie wordt bedreven is de samenleving. De wetenschap van de planologie is verbonden met de sociale wetenschappen. Of, zoals is af te lezen uit een figuur die De Roo en Voogd gebruiken, de wetenschap van de planologie komt voort uit de sociale wetenschappen (2004, p. 27). De Roo en Voogd (2004) onderscheiden vijf processen binnen de planologie die allen een raakvlak hebben met de samenleving: planning als intellectueel proces, maatschappelijk proces, politiek-bestuurlijk proces, organisatorisch proces en als proces van methoden en technieken. Een van de doelen van planologie is *'de fysieke leefomgeving te beïnvloeden ten behoeve van het maatschappelijke welzijn'* (De Roo & Voogd, 2004, p. 21). Inmiddels kan gesteld worden dat de focus van de planologie niet enkel meer de fysieke leefomgeving is. De sociale leefomgeving komt steeds meer terug in de planologie, een voorbeeld hiervan is te vinden in paragraaf 2.1.1. Het doel van planologie kan dan ook voorzien worden van een toevoeging en veranderen in *'de fysieke en sociale leefomgeving te beïnvloeden ten behoeve van het maatschappelijke welzijn'*.

Naast de vijf processen kent planologie drie onderdelen van besluitvorming en planning (De Roo, 1999):

- 1) het materiële of inhoudelijke object van planning, de fysieke en maatschappelijke werkelijkheid waarin beleids- of planmatig wordt ingegrepen;
- 2) de rationalisering van keuzes, de keuzes in het besluitvormingsproces;

3) het institutionele onderdeel van planning, de organisatie van, communicatie over en deelname aan de besluitvorming en het beleid.

Aan deze drie onderdelen worden drie handelingsgerichte vragen opgehangen:

- 1) het doelgericht handelen, *wat* dient er bereikt te worden;
- 2) het beslissingsgericht handelen, *hoe* kan het bereikt worden;
- 3) het institutiegericht handelen, *wie* zijn er bij betrokken.

2.3.2 *Beslissinggericht handelen*

Het beslissingsgericht handelen gaat over het ‘hoe’, waarom bepaalde keuzes gemaakt worden en hoe deze gerealiseerd kunnen worden. Dit sluit aan bij de sturingsfilosofie en de vraag met welke sturingsmethode men verwacht het resultaat te bereiken. Deze scriptie gaat dan ook in op dit onderdeel van de planologie.

De manier waarop het ‘hoe’ in de planologie werd en wordt benaderd kent verschillende mogelijkheden. In de literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen een functionele of technische rationaliteit en een communicatieve rationaliteit (De Roo, 1999; De Roo & Voogd, 2004; Spit & Zoete, 2003; Voogd, 2004; Allmendinger, 2002). Deze twee benaderingen kunnen gezien worden als een spectrum waarvan beide een uiterste zijn. Tussen beide uitersten kunnen tal van benaderingen geplaatst worden, zoals advocacy planning, incremental planning en scenario planning. De technisch rationele benadering gaat uit van een lineair planningsproces en is alomvattend. De blauwdrukplanning is een goed voorbeeld van deze benadering. Het andere uiterste, communicatieve planning, gaat er vanuit dat planning een proces van communicatie is waarbij draagvlak voor een beslissing wordt gecreëerd. Binnen deze benadering is communicatie de rationaliteit en wordt planning gezien als wilsvorming. Deze benadering wordt voornamelijk toegepast bij vraagstukken in een complexe context. Welke benadering toegepast wordt bij een vraagstuk hangt samen met de manier waarop men naar de samenleving kijkt en de mate van complexiteit van het vraagstuk.

2.3.3 *Social System Theory*

De samenstelling of de werking van de samenleving kan op verschillende manieren gezien worden. Een manier is die van Luhmann die de samenleving omschrijft als ‘social systems’.

Luhmann kent verschillende systemen (Gren & Zierhofer, 2003), zoals te zien is in onderstaande figuur.

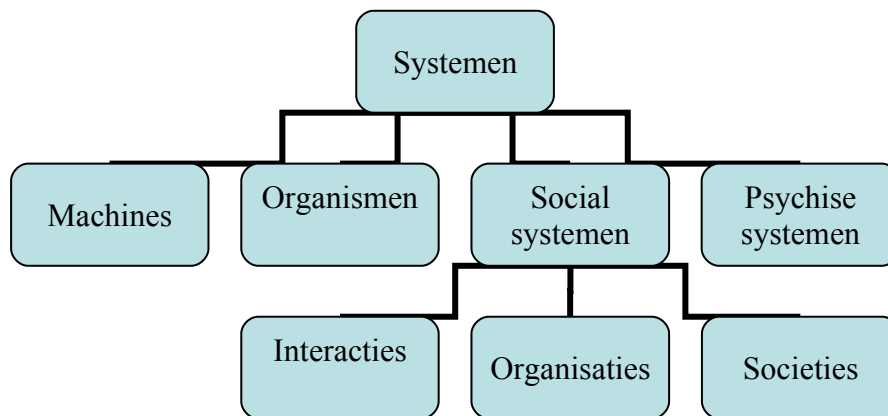

Fig. 5: Verschillende analyseniveaus van Luhmann en de positie van het sociale systeem hierin

Bron: Gren & Zierhofer, 2003

De kern van Luhmanns theorie zijn de sociale systemen, die bestaan uit autopoiëtische of zelfreferentiële netwerken van communicatie en observatie. Deze systemen zijn selectief gesloten en staan los van de omgeving waarin zij zich bevinden, zie figuur 6 uit paragraaf 2.3.5. Op dit zelfreferentiële aspect van sociale systemen zal later worden ingegaan.

Sociale systemen bevatten interacties gebaseerd op aanwezigheid, organisaties gebaseerd op lidmaatschap, en 'societies' op basis van communicatie. Buiten deze 'societies' om is er geen sprake van communicatie (Fuchs 1999). Aanvullend stelt Blom (1997, p. 123) '*Sociale systemen bestaan eerst en vooral uit gebeurtenissen die we "communicaties" noemen. (...) Een communicatie vormt de eenheid of synthese van een mededeling, medegedeelde informatie en begrip.*' Hiermee wordt gezegd dat communicatie de basis is van het sociale systeem, maar ook dat communicatie de grens aangeeft van wat behoort tot een sociaal systeem en wat erbuiten valt. Communicatie roept op tot communicatie, communicatie volgt op communicatie en zo ontstaat een sociaal systeem, voortbouwend op wat eerder is gebeurd. Dit sociale systeem bestaat uit verschillende elementen die met elkaar selectieve relaties onderhouden en zo een netwerk vormen gebaseerd op communicatie (Laermans red., 1997). Kortom, een systeem maakt zichzelf.

In figuur 5 is te zien dat Luhmann een onderscheid maakt tussen sociale en psychische systemen. Daar waar het bij een sociaal systeem altijd om een 'groep' gaat, sociale systemen

zijn immers gebaseerd op communicatie die alleen kan plaatsvinden wanneer er meerdere personen zijn betrokken, gaat het bij psychische systemen om individuen. Het psychische systeem, ofwel het bewustzijn, steekt op dezelfde manier in elkaar als het sociale systeem. Ook zij is zelfreferentieel, maar heeft in plaats van communicatie als basiseenheid gedachten of voorstellingen als basis. Gedachte volgt op gedachte en de ontstane, selectieve, gedachtestroom genereert het psychische systeem. Hierbij moet ook opgemerkt worden dat Luhmann een mens niet ziet als een psychisch systeem, maar als een mengwezen van een organisch en een psychisch systeem. Beide systemen zijn structureel aan elkaar gekoppeld, zij stellen aan elkaar hun eigen complexiteit beschikbaar, waardoor zij elkaar kunnen beïnvloeden. Dit binnen de kaders van zelfreferentie en alloreferentie, begrippen die verderop worden uitgelegd (Learmans, 1997).

Een dergelijke structurele koppeling bestaat ook tussen sociale en psychische systemen. Beide systemen zijn en blijven autonoom, maar bieden wel hun complexiteit aan elkaar beschikbaar. Hoewel het sociale systeem niet zonder het psychische systeem kan, blijft het psychische systeem wel een onderdeel van haar omgeving en staat het daarmee los van het sociale systeem. De relatie tussen het sociale en het psychische systeem blijft echter bestaan, dit is de structurele koppeling. Met behulp van dit begrip wordt uitgedrukt dat alle communicatie (sociaal systeem) overeenkomende 'bewustzijn' (psychische systemen) veronderstelt. Grofweg gezegd komt het erop neer dat een sociaal systeem slechts kan bestaan wanneer de psychische systemen overeen kunnen komen (Blom, 1997; Laermans, 1997). Om het verband tussen psychische en sociale systemen compleet en helder te krijgen, moet ook opgemerkt worden dat psychische systemen zichzelf socialiseren door aan communicatie (sociaal systeem) deel te nemen (Blom, 1997). Hiermee wordt de invloed van het sociale systeem op het psychische systeem onder woorden gebracht. Uiteraard gebeurt dit met toestemming van het zelfreferentiële psychische systeem. Dit verschijnsel geeft het wederzijdse karakter weer van de relatie tussen het sociale en het psychische systeem.

2.3.4 *Open System Theory*

Een andere wijze om tegen de samenleving aan te kijken is met de Open System Theory. Bij deze theorie is het uitgangspunt dat het systeem midden in zijn omgeving staat, het maakt als het ware deel uit van de omgeving (zie figuur 6 uit paragraaf 2.3.5). Het systeem wordt binnen deze theorie gedefinieerd als *'a set of elements standing in interrelation among*

themselves and with the environment' (Laermans, 1997, p82). Een open systeem is in staat om actief contact en uitwisseling te hebben met de omgeving. Dit contact is de basis voor het bestaan van het systeem (Blom, 1997). Open systemen worden dan ook gevormd door invloeden van buitenaf, die verwerkt worden in een uitkomst. Er vinden processen van input en output plaats.

De Open System Theory impliceert dat sociale systemen gestructureerd worden door de omgeving. Datgene wat gebeurt binnen het systeem is een functionele, causale reactie op wat de omgeving doet of wil. Het systeem werkt op basis van input door de omgeving, wat door de omgeving gewenste output oplevert (Mingers, 2002; Laermans, 1997). De omgeving maakt het systeem.

2.3.5 *Zelfreferentie en alloreferentie*

Het verschil tussen beide theorieën kan weergegeven worden met twee woorden: zelfreferentie en alloreferentie. Bij de Social System Theory van Luhmann gaat het om zelfreferentie ofwel autopoiesis. Met zelfreferentie wil Luhmann uitdrukken dat sociale systemen selectief gesloten systemen zijn. Zelfreferentiële systemen zijn in staat om de onderdelen waar zij uit bestaan zelf te produceren en te reproduceren met gebruik van de elementen waar ze uit bestaan (Blom,1997). Deze systemen maken en bouwen zichzelf (Mingers, 2002) via communicaties en bestaan uit communicaties. Laermans (1997, p.27) legt het als volgt uit: *'Via op elkaar aansluitende communicaties worden dus niet alleen de basiselementen van sociale systemen gereproduceerd (= autopoiesis): in elke nieuw geproduceerd element loopt altijd ook een interne verwijzing mee naar het vorige. Meer concreet is 'iets zeggen' vaak tegelijk 'iets zeggen over iets' (externe referentie) en 'iets zeggen over het zonet gezegde' (zelfreferentie) (...).'* Door dit autopoiëtische of zelfreferentiële gedrag van een sociaal systeem is het systeem gesloten voor de omgeving. Het systeem staat op zichzelf binnen of naast een omgeving. Jessop stelt het radicaal, hij ziet zelfreferentie als een conditie voor radicale autonomie. Zelfreferentiële systemen definiëren hun eigen grenzen, hun eigen interne code en zijn zelfreproductief. Volgens hem ontbreekt controle van buitenaf en is er geen sprake van een centrale beïnvloedingsmacht (Kickert, 1993). Door deze zelfdefiniëring wordt niet alleen het eigen sociale systeem gedefinieerd maar ook de omgeving, namelijk datgene wat niet tot het systeem behoort. Vos (2002)

visualiseert het bestaan van sociale systemen en hun omgeving in zijn proefschrift 'The Making of Strategic Realities' als volgt:

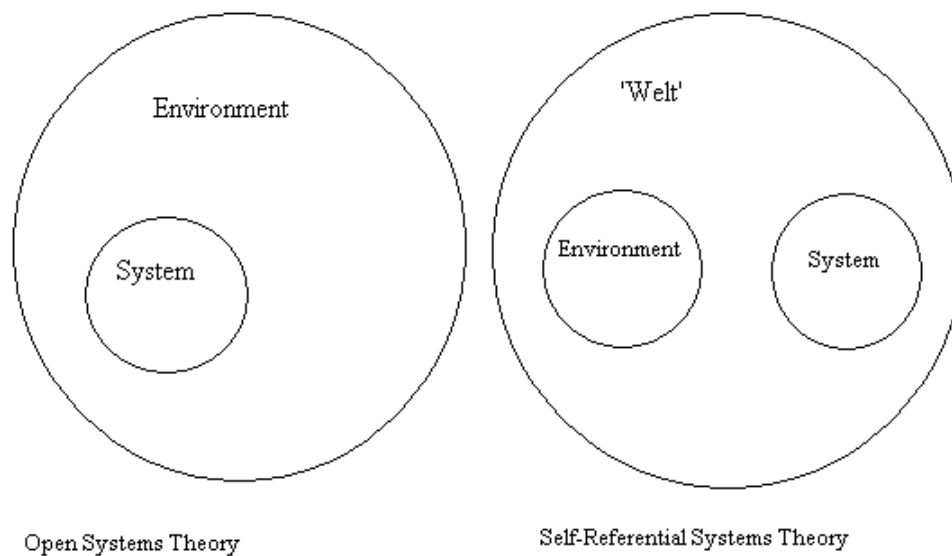

Fig. 6: The System/Environment-Distinction in various Disguises

Bron: Vos, 2002

Hiermee wordt duidelijk gemaakt dat het systeem door Luhmann niet wordt gezien als onderdeel van de omgeving, maar als een verschijnsel dat apart van de omgeving functioneert. Beide, zowel omgeving als systeem, maken deel uit van een eenheid die 'Welt' genoemd wordt. Voor het zelfreferentiële systeem is deze 'Welt' een complete vorm van complexiteit en imperfectie waarmee men om moet gaan om te blijven bestaan. Het is echter geen complete sociale realiteit of samenleving, voor elk sociaal systeem geldt een andere 'Welt' en een andere omgeving.

Bij de Open System Theory maakt het systeem wel deel uit van de omgeving. Zoals beschreven in paragraaf 2.3.4 houdt dit in dat de omgeving het systeem creëert. Hiermee gaat deze theorie uit van pure allereferentie. Dit betekent dat systeem kan verwijzen naar iets wat niet tot het systeem zelf behoort (Mingers, 2002; Laermans, 1997; Blom, 1997), de omgeving produceert dan de aanpassing voor en van het systeem.

Toch zijn sociale systemen niet uitsluitend gesloten (Blom, 1997). De omgeving waarin een sociaal systeem functioneert is voor het sociale systeem een bron van informatie. Naast zelfreferentie bestaat er ook voor sociale systemen allereferentie: verwijzen 'naar iets dat niet

tot het systeem behoort en dit als de manier waarop sociale systemen zichzelf 'onttautologiseren', hun steriele zelfverwijzing doorbreken. (...) Sociale systemen kunnen zich slechts voor invloeden uit hun omgeving openen in een voor hen geëigende vorm. (...) Bovendien prejudiciëren sociale systemen zelf, welke omgevingsfactoren in de vorm van informatie het systeem kunnen binnendringen en daar eventueel de aanleiding tot verdergaande (her)structureringsprocessen kunnen vormen. (...) Ook voor sociale systemen geldt het algemene theorema, dat de omgeving het systeem weliswaar kan prikkelen of irriteren, maar dat dit binnen het systeem slechts van causale invloed kan zijn, indien het systeem zelf daaraan meewerkt.' (Blom, 1997, p. 143). Dit is te zien in figuur 7. In feite bevestigt alloreferentie het zelfreferentiële karakter van sociale systemen. Immers, aanpassing van het sociale systeem aan de omgeving kan alleen als het sociale systeem daar zelf toe besluit.

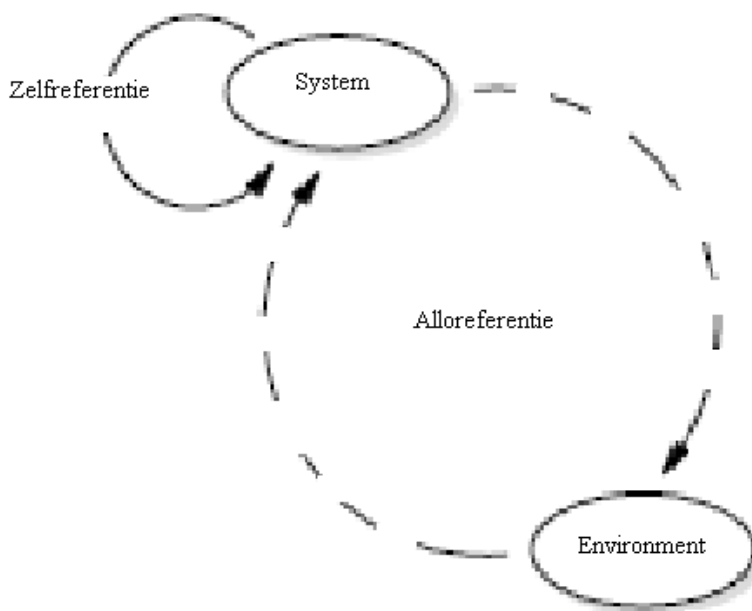

Fig. 7: Verhouding Systeem – Omgeving

Bron: Vos, 2002 (bewerkt)

Om met Vos (2002, p. 27) te spreken '*Adaptation towards the environment is therefore only possible by means of self-adaptation*'. En zoals Laermans stelt (1997, p. 85): '*de omgeving kan een zelfreferentieel gesloten systeem niet causaal beïnvloeden als dat systeem daar niet zelf aan meewerkt.*' Hiermee wordt ook de kern geraakt van het verschil tussen de Open Systems Theory en de theorie van Luhmann. Bij de Open Systems Theory maakt het systeem

deel uit van de omgeving (zie figuur 6) en kan de omgeving, als centrale beslissingsmacht, rechtstreeks het systeem beïnvloeden.

2.3.6 Habermas versus Luhmann

Een opponent van Luhmann was de Duitse filosoof Habermas. In het artikel ‘The Habermas/Luhmann Debate and Subsequent Habermasian Perspectives on Systems Theory’ legt Bausch (1997) uit waar dit debat over gaat. Habermas en Luhmann kenden twee grote verschillen, de eerste is van theoretische aard, de tweede ethisch.

Bij de theoretische vraag gaat het erover of sociale processen enkel uitgelegd kunnen worden in termen van systemen. Habermas stelt dat sociale handelingen idealiter gebeuren aan de hand van consensusvorming. Hij gaat hierbij uit van een ‘ideal speech situation’ waarin alle actoren zich houden aan de criteria begrijpelijkheid, integriteit, legitimititeit en waarachtigheid. Deze criteria worden ook wel de habermasiaanse criteria genoemd (De Roo & Voogd, 2004). Luhmann daarentegen stelt dat sociale handelingen te complex zijn voor consensusvorming en daarom een onpersoonlijk beslissingssysteem kennen op basis van communicatie zoals eerder is beschreven.

Bij de ethische vraag gaat het erover wat baseren op een systeemtheorie doet bij een vergevorderde industriële maatschappij. Habermas stelt hier dat het toepassen van een systeemtheorie geen recht doet aan de persoonlijke vrije wil, omdat de systeemtheorie ervan uit gaat dat men mechanisch handelt zonder notie te hebben van democratisch denken, sociale rechtvaardigheid en gezond verstand. Luhmann merkt op dat de complexiteit van de pluralistische samenleving normatieve consensusvorming belet. Aanvullend stelt Luhmann dat de sociale systeemtheorie juist ‘*the safeguards of individual and community rights*’ is (Bausch, 1997).

Het grootste verschil tussen Habermas en Luhmann is wellicht het beste te omschrijven door te stellen dat Habermas er niet vanuit gaat dat sociale systemen puur zelfreferentieel zijn. Hierdoor zijn sociale systemen, of in Habermas’ woorden ‘leefwerelden’, wel te beïnvloeden van buitenaf. Hij gaat uit van de Open System Theory. Zelfreferentiële systemen kennen daarentegen geen processen van input en output, maar verandert zichzelf in zichzelf (Mingers, 2002).

2.3.7 Reflectie

Na deze informatiestroom kan de vraag rijzen wat deze twee theorieën te maken hebben met sociale interventies. Ter verduidelijking nogmaals het voorbeeld uit de inleiding: stel dat in een wijk relatief veel jongeren wonen die voortijdig hun school verlaten, zonder diploma zitten, voor overlast in de buurt zorgen en criminele neigingen hebben of grote kans lopen in de criminaliteit te vallen.

Een sociale interventie gebaseerd op de Social System Theory van Luhmann zal aansluiten op het sociale systeem waar deze jongeren in verkeren. De interventie maakt namelijk deel uit van de omgeving en kan daardoor niet rechtstreeks invloed hebben op de jongeren. Middels zelfreferentie en alloreferentie zullen de jongeren zichzelf moeten veranderen, daartoe aangespoord of enthousiast gemaakt door de interventie, zie figuur 6. Een sociale interventie hierbij kan zijn om deze jongeren een leer-werkplek aan te bieden bij een instelling of bedrijf die aansluit bij hun interesses, bijvoorbeeld bij een sportinstelling, een dierenopvang, een autobedrijf of een beautysalon.

Een sociale interventie gebaseerd op de Open System Theory gaat uit van een causale invloed van de omgeving op het systeem. Hierbij gaat men er vanuit dat de interventie als het ware drukt op een knopje van het systeem, waardoor er verandering optreedt binnen het systeem. Een sociale interventie met deze theorie als basis kan zijn om deze jongeren naar een heropvoedingsinstelling te sturen en ze daar alsnog hun diploma te laten halen.

Het verschil tussen beide zit in het aansluiten bij de interesses, de leefwereld van de betrokken jongeren. De wijze waarop men de jongeren benadert, de manier van sturing en de wijze waarop de interventies worden opgezet en uitgevoerd. Dit verschil zit in het sturingsveld, zie figuur 2.

Hoofdstuk 3 Operationalisering

Sociale interventies worden niet zonder doel ingezet in wijkvernieuwingsprojecten: zij zijn erop gericht de maatschappelijke participatie en de sociale weerbaarheid van bewoners te vergroten. Ze worden opgezet om een positieve verandering te bewerkstelligen en bewoners een ontwikkelingsperspectief te bieden. Bij de inzet van sociale interventies speelt ook de sturingsfilosofie, de wijze waarop buurt en bewoner worden benaderd, een rol. Wanneer de manier waarop een buurt en de rol van de eigen organisatie wordt gezien verandert, verandert de interventie en ook de wijze waarop interventies worden ingezet. Dit is met een voorbeeld toegelicht in paragraaf 2.3.7. In dit hoofdstuk wordt theorie zoals deze beschreven is in hoofdstuk 2 geoperationaliseerd. Hiermee wordt de theorie 'bruikbaar' gemaakt voor de uitvoering van het onderzoek. Er wordt in dit hoofdstuk als het ware een 'praktische theorie' en referentiekader gemaakt voor het onderzoek. De resultaten van het uiteindelijke onderzoek zijn beschreven in hoofdstuk 4.

§ 3.1 Het brandpunt de buurt

Een wijk of buurt kan door de ogen van Luhmanns systeem theorie gezien worden als een sociaal systeem. Dit heeft grote gevolgen ten aanzien van het beleid en de interventies die men onderneemt in de wijken. Immers, wanneer men uitgaat van Luhmanns ideeën over het functioneren van een sociaal systeem ofwel de buurt, kunnen sociale interventies, die deel uit maken van de omgeving van de buurt en daarmee een externe invloed zijn, de buurt enkel prikkelen. Uiteindelijk is het de buurt zelf, als sociaal systeem, die de beslissing neemt of de interventie aanleiding is tot verandering. De buurt werkt via zelfreferentie en alloreferentie en zal zelf beslissen of ze overgaat tot zelfverandering. Datzelfde geldt voor de bewoners die gezien kunnen worden als psychische systemen. Volgens Luhmann kunnen ook zij enkel geprikkeld worden tot verandering.

Wanneer men echter uitgaat van de Open System Theory, gaat men ervan uit dat de omgeving rechtstreeks invloed heeft op het systeem de buurt. Dit vanwege de puur alloreferentiële verhouding in deze theorie tussen omgeving en systeem. In deze gedachte levert de organisatie de input in de buurt en geeft de buurt de gewenste output. Op beide theorieën, gekoppeld aan sociale interventies en de buurt wordt verder ingegaan in paragraaf 3.3.

§ 3.2 Classificeren van sociale interventies

In paragraaf 2.2.2 is ingegaan op verschillende vormen van kapitaal en niveaus van sociale interventies. In niveaus werd er een onderscheid gemaakt naar individugerichte, buurtgerichte en buuroverstijgende interventies. Daarbinnen werd een onderscheid gemaakt naar vormen van kapitaal waarin men ontwikkeling of verbetering wil stimuleren, te weten: economisch, cultureel en sociaal kapitaal.

In termen van Luhmann kunnen individugerichte interventies omschreven worden als interventies gericht op het psychische systeem en buurtgerichte en buurtoverstijgende interventies als interventies gericht op het sociale systeem. Aangezien sociaal kapitaal omschreven wordt in termen van sociale relaties is deze vorm van kapitaal alleen toepasbaar op groepen. Daarom zijn alle interventies gericht op het sociale kapitaal per definitie buurtgerichte en/of buurtoverstijgende interventies. Cultureel kapitaal is vaak een zaak van het individu. Toch kan deze vorm van kapitaal onder buurtgericht en buurtoverstijgend vallen, vanwege de structurele koppeling die er bestaat tussen de psychische en sociale systemen. Deze structurele koppeling zorgt voor (onbewuste) wederzijdse beïnvloeding, vandaar ook dat er in figuur 3 een stippellijn is getrokken tussen beide vormen van kapitaal. Vanwege deze structurele koppeling moeten sociale interventies idealiter én individueel én buurtgericht of individueel én buurtoverstijgend zijn. Dit kan het buurtgebonden sociaal kapitaal versterken waardoor de leefomgeving van de buurt, zowel sociaal als fysiek, kan verbeteren. Maar ook de aansluiting van de bewoner op de maatschappij zal door het dubbele niveau van de interventie verbeterd worden, waardoor de bewoner weer gaat participeren in de maatschappij.

Aan de hand hiervan kan elke sociale interventie in onderstaand schema worden geclassificeerd.

Interventie	<i>Niveau</i>	Individugericht		Buurtgericht		Buurtoverstijgend	
	<i>Vorm</i>	Economisch	Cultureel	Sociaal	Cultureel	Sociaal	Cultureel
I							
II							
III							
IV							
V							
etc.							

Tabel 1: Classificatieschema sociale interventies (uitgebreide versie)

Individuegerichte interventies zijn binnen de wijkvernieuwing interventies die op de ontwikkeling van de bewoners persoonlijk zijn gericht. Dit kan in economische zin: aanbieden van economische hulpbronnen, geld of bezittingen, of in culturele zin: ontwikkeling van persoonlijke kennis, vaardigheden, normen en waarden. Interventies gericht op de buurt zijn voor de ontwikkeling en verbetering van de leefomgeving in de buurt zelf. Een buurt heeft een zekere vorm van buurtgebonden sociaal kapitaal nodig om de woonomgeving op peil te houden (ISW, 2008). Buurtgerichte interventies zijn dan ook gericht op de ontwikkeling van sociale relaties binnen de buurt. Er zijn ook buurtoverstijgende interventies, gericht op de aansluiting van de bewoners op de maatschappij. Ook hierbij wordt ingezet op sociale relaties tussen mensen, alleen nu in een buurtoverstijgend kader. Tot slot kan er een onderscheid gemaakt worden tussen de interventie an sich en het resultaat of de uitwerking van de interventie. Soms kan een interventie gericht zijn op het individu, maar worden er ook resultaten behaald op buurt- of buurtoverstijgend niveau.

Buurtgerichte interventies en buurtoverstijgende interventies zijn beide gericht op de ontwikkeling van sociale relaties. De een in de context van de buurt, de ander in de bredere context van de samenleving. De buurt is echter een onderdeel van de samenleving en in de huidige netwerksamenleving is het verschijnsel 'buurt' discutabel geworden. Daarbij zijn beide niveaus van interventies gericht op sociale relaties, daarom worden voor de duur van deze masterthesis beide niveaus samengevoegd tot interventies gericht op sociale relaties, relatiegerichte interventies. In paragraaf 2.2.2 is cultuur kapitaal omschreven als vormen van kennis, houding en gedrag. Vanwege de structurele koppeling die bestaat tussen het sociale en het psychische systeem, is deze vorm van kapitaal in figuur 3 en tabel 1 onder de buurtgerichte en buurtoverstijgende interventies geschaard. Het verkrijgen van cultureel kapitaal is echter vaak een zaak van het individu. Weliswaar kan dit verkregen worden uit het sociale systeem en kan het ook overgedragen worden op het sociale systeem, toch blijft het van het individu. Verandering in houding en gedrag neemt vaak meerdere jaren in beslag voordat het tot stand komt. Vanwege de korte duur van dit onderzoek is daarom cultureel kapitaal weggelaten bij relatiegerichte interventies. Om toch het onderscheid tussen vorm en niveau van interventies te blijven weergeven, blijft dit onderscheid in het compacte classificatieschema dat gebruikt is voor dit onderzoek bestaan. Dit compacte classificatieschema is weergegeven in tabel 2.

	<i>Niveau</i>	Individugericht		Relatiegericht
Interventie	<i>Vorm</i>	Economisch	Cultureel	Sociaal
I				
II				
III				
IV				
V				
Etc.				

Tabel 2: Classificatieschema sociale interventies (compacte versie)

§ 3.3 Sturingsfilosofie: maatschappelijk gedreven versus organisatie gestuurd

Wanneer men uitgaat van de Sociale Systeem Theorie, zal men de sociale interventie die ingezet wordt in het wijkvernieuwingsproject laten aansluiten bij het sociale of het psychische systeem. Belangrijk is het dan om aan te sluiten bij het sociale systeem of het psychische systeem waar deze interventies op gericht zijn. Gezien de theorie van Luhmann is dat de enige manier om de interventies te doen slagen. Buurtgerichte interventies zullen moeten aansluiten bij het sociale systeem buurt en individugerichte interventies zullen moeten aansluiten bij het psychische systeem bewoner. Men gaat hierbij uit van het zelfreferentiële, autopoietische karakter van beide systeem.

Daarom zal men op zoek gaan naar manieren om de interventie te laten aansluiten bij de leefwereld van de bewoners in de buurt, de doelgroep van de interventie. Dit kan gepaard gaan met participatie van bewoners bij het opzetten van de interventies. Dergelijke sociale interventies die aansluiten bij het sociale en/of psychische systeem kunnen ook maatschappelijk gedreven sociale interventies genoemd worden. Zij ‘leven’ in de maatschappij waarop ze gericht zijn.

Vrijwel lijnrecht tegenover deze manier van interveniëren staan organisatie gestuurde sociale interventies. Deze manier van interveniëren heeft een alloferentieel karakter en gaat uit van de Open System Theorie. Vanwege dit vertrekpunt, waarbij de omgeving rechtstreeks invloed heeft op het systeem, werkt men met de gedachte dat de uitvoerende organisatie een interventie produceert en toepast en dat daaruit de gewenste verandering of ontwikkeling plaatsvindt in de buurt of bij de bewoners. In de volgende twee subparagrafen zullen de twee verschillende soorten sociale interventies nader worden toegelicht aan de hand van het eerder gebruikte voorbeeld.

3.3.1 Maatschappelijk gedreven sociale interventies

In een wijk wonen relatief veel jongeren die voortijdig hun school verlaten, geen diploma hebben, voor overlast in de buurt zorgen en criminele neigingen hebben of grote kans lopen in de criminaliteit te vallen.

Een maatschappelijk gedreven sociale interventie, gebaseerd op de Social System Theory van Luhmann, zal proberen aan te sluiten op het sociale systeem waar deze jongeren in verkeren. Een interventie hierbij kan zijn om deze jongeren een leer-werkplek aan te bieden bij een instelling of bedrijf die aansluit bij hun interesses, bijvoorbeeld bij een sportinstelling, een dierenopvang, een autobedrijf of een beautysalon. Dit kan een instelling of een bedrijf in de wijk zelf zijn of daarbuiten, zolang het maar aansluit bij de leefwereld van de jongeren. Door een combinatie van intensieve begeleiding, werken en leren in een omgeving waarin de jongere zich thuis voelt, wordt de kans vergroot dat de jongere een diploma haalt, maar worden gelijktijdig ook normen en waarden bijgebracht. Door de omgeving waarin de jongere gaat verkeren wordt hij of zij geprikkeld om zich anders te gaan gedragen en een diploma te behalen.

Het vrijwillige karakter van deze interventie is een van de kenmerken van een maatschappelijk gedreven sociale interventie, want uitgaande van Luhmann kan men nergens toe gedwongen worden. Andere kenmerken van maatschappelijk gedreven sociale interventies zijn het bottom-up karakter van de interventies, de inbreng van de betrokken bewoners, zowel bij de opzet als de uitvoering. Hierdoor is de kans groter dat de interventie ook daadwerkelijk het beoogde resultaat behaalt, aangezien de betrokken bewoners zelf aangeven waar het 'mis' gaat. Daarnaast is de interventie ook specifiek, het is toegesneden op de wensen van de betrokkenen. Daaruit voorkomend is het ook kleinschalig, samen met het specifieke karakter geeft dit aan dat het om maatwerk gaat. De betrokken professional heeft een faciliterende, ondersteunende rol, hij begeleidt als het ware het proces van verandering. Elke buurt, elk systeem, is anders en behoeft een andere benadering. Tot slot heeft een maatschappelijk gedreven interventie een stimulerend karakter, het prikkelt de betrokkenen tot omschakeling of verandering. Hiermee is het gericht op het zelfreferentiële gedrag van de betrokkenen en een alloreferentieel bewustzijn bij de uitvoerende organisatie.

3.3.2 Organisatie gestuurde sociale interventies

In een wijk wonen relatief veel jongeren die voortijdig hun school verlaten, geen diploma hebben, voor overlast in de buurt zorgen en criminele neigingen hebben of grote kans lopen in de criminaliteit te vallen.

Een organisatie gestuurde sociale interventie, voortgekomen uit de Open System Theory, gaat uit van een rechtstreekse, causale invloed van de omgeving, in dit geval de organisatie, op het systeem, hier de jongeren. Een interventie hierbij kan zijn om de jongeren op last van de rechterlijke macht te plaatsen in een heropvoedingsinstituut, zoals de Glen Mills School uit de Verenigde Staten, om ze daar alsnog een diploma te laten halen en ze onder strenge behandeling normen en waarden bij te brengen. Deze interventie is organisatie gestuurd omdat het een gedwongen, top-down karakter heeft. De jongeren komen er op last van de rechterlijke macht en niet uit eigen beweging. Het leven op een dergelijk instituut heeft een gedwongen karakter en is van minuut tot minuut ingedeeld. De opzet en de uitvoering is in handen van professionals en voor de betrokken jongeren is weinig tot geen mogelijkheid tot inspraak. De professional is bepalend bij deze manier van interveniëren, als omgeving ‘weet’ hij wat goed is voor het systeem en hoe deze kan veranderen. De professional draait als het ware aan de knoppen. De grootschaligheid en onpersoonlijke manier van werken geeft aan dat het een generieke manier van werken is. Wat voor de een werkt, werkt ook voor de ander. Wat in de ene situatie een positief resultaat heeft gehad, zal ook in een andere situatie positief blijken.

3.3.3 Reflectie

Om de twee verschillende sociale interventies duidelijk weer te geven, kunnen de twee voorgaande paragrafen samengevat worden in onderstaande tabel. Hierbij moet gezegd worden dat het in deze tabel gaat om uitersten. Tussen de verschillende varianten bestaan gradaties en ook kunnen interventies iets van beide hebben, waardoor ze niet als puur maatschappelijk gedreven of organisatie gestuurd zijn te kenmerken.

<i>Maatschappelijk gedreven</i>	<i>versus</i>	<i>Organisatie gestuurd</i>
Bottom-up		Top-down
Vrijwillige deelname		Gedwongen deelname
Specifiek, aansluiten interesses/leefwereld betrokkenen		Generiek
Kleinschalig		Grootschalig
Participatie betrokkenen in opzet en uitvoering		Geen participatie, non-participatie of symbolische participatie
Prikkeling tot verandering, stimulering		Dwang tot verandering, input-outputdenken
Faciliterende professional, ondersteunende overheid		Bepalende professional, initiatiefnemende overheid

Tabel 3: Maatschappelijk gedreven versus organisatie gestuurd

Door middel van gerichte vragen tijdens de interviews zal achterhaald worden welke sturingsfilosofie van toepassing is op de uitgevoerde sociale interventies. Zo zal er gevraagd worden naar het moment waarop bewoners betrokken worden bij de interventies en ook naar waarom dat juist gebeurt op dat moment. Ook zal er gevraagd worden waarom de inzet van juist die specifieke interventie moet leiden tot een verandering in de sociale weerbaarheid van de bewoners en hoe deze verandering tot stand gebracht wordt.

§ 3.4 Conceptueel model

De cruciale vraag is wanneer van welke sturingsfilosofie moet worden uitgegaan wil de sociale interventie aanslaan en daadwerkelijk de sociale weerbaarheid van de bewoners veranderen en verbeteren. Dit onderzoek is erop gericht om te achterhalen waardoor de keuze voor een van beide sturingswijzen wordt bepaald of beïnvloed. Om op basis daarvan een aanbeveling te doen wanneer welke filosofie toe te passen.

In het begin van hoofdstuk 2 is deze vraag al schematisch weergegeven in een conceptueel model. Aangezien er in de loop van hoofdstuk 2 en 3 enige aanvullingen zijn gemaakt, is hieronder het conceptueel model geactualiseerd. De theorie die achter de sturingsfilosofie zit is ingevoegd. Door middel van kleurgebruik is weergegeven welke vorm van kapitaal tot welk interventieniveau behoort.

Initiërende / uitvoerende organisatie

Sturingsfilosofie:

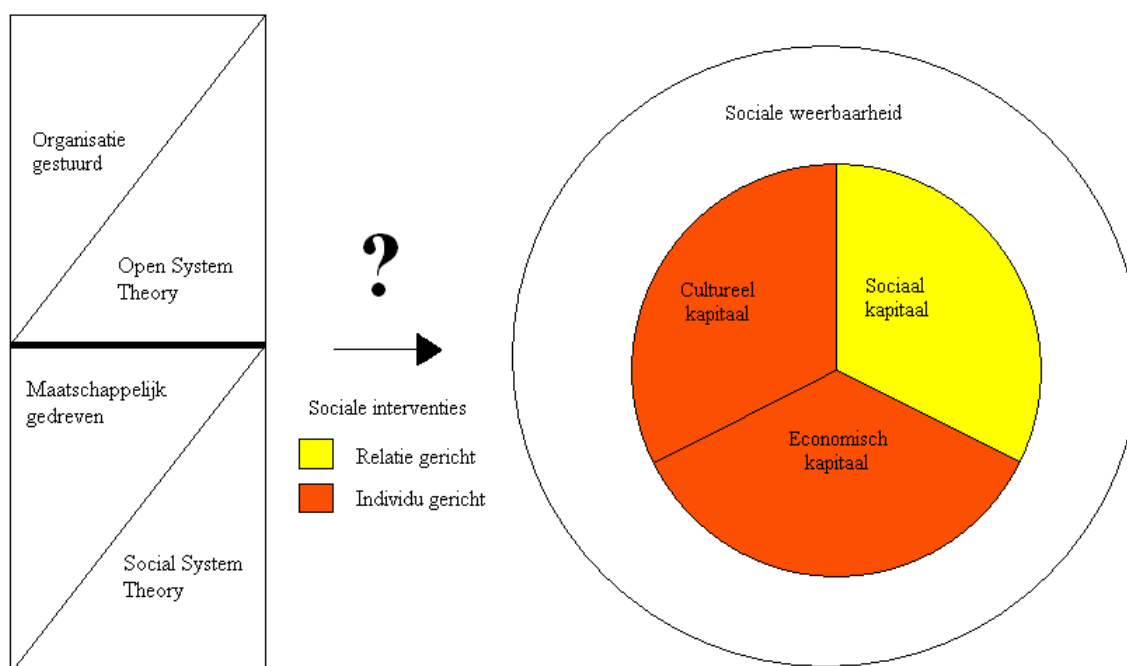

Fig. 8: Sturingsfilosofie en sociale interventies, conceptueel model 2

§ 3.5 Voorbeelden van sociale interventies en methodes.

In deze paragraaf wordt een aantal sociale interventies aangehaald en behandeld, waarbij bovenstaande theorie wordt toegepast. Dit om de theorie een aantal praktische voorbeelden mee te geven en op die manier te verduidelijken.

3.5.1 De ABCD-methode

Een van de manieren waarop geïntervenieerd kan worden is met behulp van maatschappelijke gedreven interventies op basis van de Asset Based Community Development Method (ABCD-methode). Deze methode gaat uit van wijkopbouw, gebaseerd op de kwaliteiten van de bewoners (VROM, 2006). Bij deze methode staan de buurtbewoner en zijn capaciteiten centraal, waardoor er wordt aangesloten bij het psychische systeem. Door de capaciteiten van de bewoners zelf verder te ontwikkelen en te benutten wordt de gemeenschap ofwel de buurt versterkt. Dit vanwege de structurele koppeling die bestaat tussen het psychische en het

sociale systeem (de buurt). Niet alleen krijgen individuen de mogelijkheid zich verder te ontplooien, ook ontstaan en versterken er (nieuwe) relaties binnen de gemeenschap waardoor, de sociale weerbaarheid toeneemt. De methode is individu- en relatiegericht.

De kern van de ABCD-methode is dat de lokale gemeenschap de kracht wordt van het ontwikkelingsproces waarin de buurt of gemeenschap verkeert, in plaats van de bestuurders en organisaties die de interventies uitvoeren (Mathie & Cunningham, 2003). De lokale gemeenschap is degene die de interventies opzet en uitvoert, de overheid is slechts de facilitator in dit proces. Hiermee is deze methode maatschappelijk gedreven en een toepassing van Luhmann in de praktijk van de wijkvernieuwing.

3.5.2 Scoren in de wijk

In de wijk Berflo Es in Hengelo staat het stadion van FC Twente. In samenwerking met de gemeente en maatschappelijke instellingen wil de voetbalclub de leefbaarheid in de wijk verhogen maar ook het imago en de uitstraling van de wijk verbeteren. De partners zijn verenigd in de stichting FC Twente, scoren in de wijk (Vrom, 2006; www.scorenindewijk.nl). Hiervoor is de interventie Scoren in de Wijk opgezet. Dit project heeft vier doelstellingen: sport, gezondheid, scholing en betrokkenheid. Hiermee wil men de integratie en participatie van bewoners in en aan de maatschappij verbeteren, zodat de maatschappelijke betrokkenheid vergroot wordt. In het kader hiervan worden projecten uitgevoerd zoals de Boodschappenvervoersdienst, de Taalgame, een voetbalcursus voor jongeren en Scoren door Participeren.

Deze projecten zijn voornamelijk gericht op ontwikkeling van het sociaal kapitaal van bewoners en zijn daarom relatiegericht. Daarnaast zijn ze ook gericht op de ontwikkeling van het culturele kapitaal, binnen de projecten Scoren door Participeren en de Taalgame is aandacht voor scholing en werkervaringsplekken.

Wat betreft de sturingsmethodiek is Scoren in de Wijk als dubbel te kenmerken. Aan de ene kant is zij organisatie gestuurd, aangezien de overheid samen met de voetbalclub het initiatief neemt tot de interventie. Daarnaast heeft het een top-down karakter en is er sprake van symbolische participatie, de stichting zet de interventies op en voert ze uit. In de geraadpleegde bronnen komt niet naar voren of de betrokken bewoners invloed hebben op de soort projecten. Dit geldt overigens niet voor alle projecten, de Boodschappenvervoersdienst was een wens van de bewoners.

Aan de andere kant heeft Scoren in de Wijk ook kenmerken van een maatschappelijk gedreven sociale interventie. Deelname aan de projecten gebeurt uit vrijwilligheid, hoewel bij het project Scoren door Participeren bij deelname wel sprake is van een te ondertekenen contract. Men mag aannemen dat sport en met name FC Twente, aansluit bij de leefwereld en interesses van de (jonge) bewoners in de wijken. Het stadion is te vinden in de buurt en daarmee is de uitvoerende organisatie ook tastbaar aanwezig in de wijk, het heeft een gezicht. Tot slot probeert men door middel van sport de betrokkenen te prikkelen tot een verandering in hun gedrag. Zoals het geval is bij de voetbalcursus voor jongeren, waar men het voetbal inzet om de jongeren iets bij te brengen over mentaliteit, samenwerking en een gezonde leefstijl.

3.5.3 Project Alledaagse Kansen

In de Rivierenwijk in Deventer, een van de krachtwijken, loopt op dit moment het Project Alledaags Kansen (PAK) (Gemeente Deventer, 2007; www.kei-centrum.nl). Binnen dit project wordt aan bewoners van de wijk gevraagd wat hun alledaagse dromen zijn die zij willen waarmaken. Middels een coach uit hun eigen netwerk en financiering uit het Persoonlijk Kansen Budget (PKB) worden de bewoners uitgedaagd om hun droom waar te maken. De deelnemer zelf is verantwoordelijk voor zijn eigen project en de uitvoering daarvan. De doelstelling van dit project is om de zelfredzaamheid van de bewoners te vergroten en de bewoner een of een aantal stappen te laten zetten ter verbetering van zijn eigen sociale situatie. Voor elke deelnemer is een PKB van 1000 € beschikbaar, hier moet dan wel een tegenprestatie voor de wijk tegenover staan.

Omdat een veelheid van activiteiten mogelijk is binnen dit project, immers elke deelnemer heeft zijn eigen droom, is het moeilijk om vast te stellen wat voor interventie PAK is. De doelstelling van het project is om de sociale situatie van de deelnemers te verbeteren. Daarom is PAK een relatiegerichte sociale interventie, hoewel de insteek economisch is, namelijk het verschaffen van middelen.

Daarnaast heeft PAK veel kenmerken van een maatschappelijk gedreven sociale interventie. Deelname aan het project is vrijwillig en deelnemers zijn zelf verantwoordelijk. Er is sprake van participatie van de betrokkene in opzet en uitvoering van zijn eigen project, de deelnemer creëert zijn eigen project. Daarmee is het project ook specifiek en kleinschalig en sluit het aan bij de leefwereld van de deelnemer. Tot slot is de inzet van professionals en overheid enkel ondersteunend om het project van de deelnemer te realiseren.

Hoofdstuk 4 Casestudy's

---

§ 4.1 Programma Sociale Herovering

Zoals beschreven in paragraaf 1.4 is gekozen om voor de casestudy's gebruik te maken van de wijkvernieuwingsprojecten uit het programma Sociale Herovering. Dit omdat de projecten uit dit programma reeds uitgevoerd zijn en in de afrondingsfase zitten of al zijn afgerond. In het kader van de Sociale Herovering zijn projecten uitgevoerd in wijken van twaalf steden. Deze wijken bevinden zich in een negatieve spiraal, met name op sociaal vlak en bewoners voelen er zich steeds minder verbonden met hun buurt. Twaalf steden werden benaderd om een plan in te dienen voor een specifieke wijk. De plannen mochten maximaal 2 miljoen euro bedragen.

Door middel van de Sociale Heroveringsprojecten wilde toenmalig minister Pechtold van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, met een directe, offensieve aanpak van alle betrokkenen de problemen in de wijken aanpakken. Interventies moeten snel en praktisch zijn om bewoners 'een steuntje' in de rug te geven, perspectief te bieden op sociale vooruitgang, verloedering op straat tegen te gaan en de veiligheid in de wijk te vergroten. Het bevorderen van de onderlinge verbondenheid en het bieden van toekomstperspectief aan de bewoners speelt een centrale rol in de Heroveringsprojecten (Ministerie van BZK; Kei-centrum).

De plannen werden beoordeeld op een aantal aspecten: 1. De interne projectorganisatie: hoe en op welke manier wordt het project ondergebracht in de organisatie van de gemeente; 2. Duurzame betrokkenheid van de bewoners: hoe worden de bewoners van de wijk betrokken bij het opzetten, bepalen en uitvoeren van de interventies; 3. Samenwerking met partners ter plaatse: welke partners worden betrokken bij de Herovering en op welke manier; 4. Onderbrengen van de interventie in de bestaande organisatie: hoe wordt ervoor gezorgd dat het effect van de interventie ook na het Sociale Heroveringsproject blijft bestaan; 5. Politiek-bestuurlijke betrokkenheid: wil de gemeente daadwerkelijk dit plan uitvoeren (Essafi e.a., 2008). Deze aspecten waren enkel beoordelingscriteria en geen randvoorwaarden of outputdoelstellingen om in aanmerking te komen voor het Sociale Heroveringsprogramma. Het programma was bedoeld om een innovatieve en creatieve aanpak te stimuleren in de wijkvernieuwingsproblematiek.

Uiteindelijk kregen onderstaande gemeenten twee miljoen euro om hun Sociale Heroveringsplan uit te voeren in de periode van september 2006 tot december 2007. Dit waren de volgende gemeenten met de volgende wijken: Almelo - De Riet; Amsterdam - Overtoomse Veld en Nieuwendam-Noord; Arnhem - Het Broek (deel van het Arnhemse Broek); Den Haag – Schilderswijk en Transvaal; Dordrecht – Wielwijk; Eindhoven – Doornakkers; Heerlen – Meezenbroek, Molenberg, Schaesbergerveld en Palemig; Leeuwarden – Oost; Nijmegen – Oud-West; Rotterdam - Afrikaanderwijk en Pendrecht; Schiedam - Nieuwland en Groenoord; en Utrecht – Overvecht.

De wijken Almelo – De Riet; Nijmegen - Oud West en Utrecht - Overvecht dienen in deze scriptie als casestudy. In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd, allereerst naar wijk en vervolgens naar soort interventie.

§ 4.2 Onderzoeksresultaten naar wijk

4.2.1 Case Almelo – De Riet

Wijk en context

De wijk De Riet in Almelo wordt omschreven als een arbeiderswijk die duidelijk achterblijft bij de rest van Almelo. In de wijk staan circa 3.100 huizen en wonen circa 6.700 personen. Een aantal (sociale) kenmerken van een probleebuurt zijn in de wijk aanwezig, namelijk lage inkomens, laag opleidingsniveau en veel eenoudergezinnen. Daarnaast bestaat een groot aandeel van de woningvoorraad uit huurwoningen van voor 1950. In de wijk heerst sociale en financiële armoede. De sociale samenhang staat onder druk, bewoners raken steeds meer in een sociaal isolement en nemen steeds minder deel aan het maatschappelijke leven (Essafi e.a., 2008; gemeente Almelo, 2006). Het is zoals de projectleider van het Sociale Heroveringsplan zegt: *‘De huizen zelf zien er keurig uit (...), maar achter de voordeur is er veel aan de hand’*.

Het plan zet in op een verbetering van de sociale cohesie. Men wil de juiste, goede randvoorwaarden creëren waardoor de bewoner in staat gesteld wordt om zelf de leefomgeving te verbeteren, door zelf tijd en/of energie te steken in de ontwikkeling van de eigen wijk, zodat men ook meer zelfvertrouwen krijgt. Er wordt ingezet op drie onderwerpen: Grip op je leven, Verbeter je buurt, en Samen werken. De gedachtegang achter de interventies is dat

bewoners allereerst hun eigen leven op orde moeten hebben, voordat zij bereid zijn om tijd en/of energie te investeren in hun eigen leefomgeving. Om de sociale cohesie in de buurt en de relatie van de buurt met ‘de samenleving’ te verbeteren wordt er ingezet op empowerment van de individuele buurtbewoner.

Interventies

Om dit te bereiken is een achttal interventies opgezet in de De Riet. De eerste interventie is het Geluksbudget. Dit is een persoons- of huishoudengebonden budget van 750 euro. Samen met een eigen ontwikkelcoach wordt een persoons- of huishoudengebonden plan opgesteld, waarin concrete oplossingen worden beschreven voor de specifieke situatie betreffende de persoon of het huishouden. Met dit Geluksbudget wordt geprobeerd om de vicieuze cirkel waarin men zich bevindt te doorbreken. De tweede interventie is het Buurtrestaurant, een restaurant dat een aantal keren per maand geopend is. In dit restaurant kunnen buurtbewoners voor elkaar koken en met elkaar eten. De derde interventie is smaak- en kooklessen voor kinderen en hun ouders/verzorgers. Hiermee wordt geprobeerd de eetgewoonten van de kinderen te beïnvloeden. Bij het project Hart voor Heracles, de vierde interventie, wordt geprobeerd om jongeren die vroegtijdig dreigen uit te vallen onder de invloedssfeer van de voetbalclub weer aan het werken of aan het leren te krijgen. Met dit project wordt geprobeerd de kansen van de jongeren op de arbeidsmarkt te verbeteren, maar ook worden er sociale vaardigheden aangeleerd. De vijfde interventie, Vrijtijdsbesteding (Edutainment), is speciaal gericht op jongeren. Binnen deze interventie worden activiteiten georganiseerd voor en door jongeren, op aangeven van de jongeren zelf. Met deze interventie probeert men het gedrag en de houding van de jongeren in positieve zin te beïnvloeden en de jongeren met elkaar in contact te brengen. Zo is er in het kader van deze interventie een film gemaakt door meisjes uit de wijk zelf over loverboys. Het maken van deze film brengt de meisjes met elkaar in contact, maar ook zien zij door het maken van deze film de gevaren van loverboys in. Bij het Buurt Beheerbedrijf, de zesde interventie, kunnen mensen die een grote afstand hebben tot de arbeidsmarkt aan het werk in de buurt. Dit zijn mensen die in de bijstand zitten, zij worden ingezet bijvoorbeeld bij buurtpreventie en het beheer van de speelvoorzieningen. Door middel van snelle, fysieke ingrepen, de zevende interventie, wil men de leefbaarheid en de veiligheid in de wijk positief beïnvloeden. Aanpassen van de verlichting en het markeren van parkeerplaatsen vallen onder deze interventie. De achtste en laatste interventie is het wijkfonds. Vanuit dit fonds kunnen voorstellen van de bewoners worden uitgevoerd die de

leefbaarheid en de veiligheid in de buurt vergroten. (Gemeente Almelo, 2006; Essafi e.a., 2008)

Sociale interventies kunnen onderscheiden worden naar het niveau waarop de interventie gericht is en naar het soort kapitaal waarop geïntervenieerd wordt. Ook kan er een verschil gemaakt worden tussen de interventie zelf en het resultaat. Dit is voor Almelo – De Riet gebeurd in onderstaand schema.

Interventie	Niveau	Individueelgericht		Relatiegericht
	Vorm	Economisch	Cultureel	Sociaal
Geluksbudget		Xxx	xxx	Xxx
Buurtrestaurant				xxx xxx
Smaak- en kooklessen			xxx xxx	Xxx
Hart voor Heracles			xxx xxx	Xxx
Vrijtijdsbesteding			xxx xxx	xxx xxx
Buurt Beheerbedrijf			xxx xxx	xxx xxx
Snelle fysieke ingrepen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Wijkfonds				xxx xxx

Tabel 4: Classificatie interventies Almelo – De Riet
Interventie zelf   Resultaat interventie

Het geluksbudget is een economische interventie gericht op het individu, door extra financiële middelen wordt men geactiveerd om (weer) in de maatschappij te participeren. Zo heeft een van de bewoners een boek uitgegeven, is een andere bewoner jambe-lessen gaan geven en kon weer iemand anders nieuwe kleding aanschaffen waarin ze over straat durfde. Daarmee is de interventie zelf economisch, maar is het resultaat sociaal. Het buurtrestaurant is duidelijk een interventie die erop gericht is de sociale relaties in de buurt te vernieuwen en te verstevigen; deze interventie heeft als doel het sociale leven in de buurt te verrijken. De smaak- en kooklessen kunnen zijdelings een sociaal resultaat hebben vanwege de interactie tussen de deelnemers. Dit is echter niet de insteek van deze interventie, zij is erop gericht de kinderen en hun ouders kennis te geven met betrekking tot gezonde voeding en is hierdoor een individuele, culturele interventie. Hart voor Heracles is een interventie die gericht is op het culturele kapitaal van een individu, maar door haar aanpak en opzet kan het veel breder resultaat hebben, ook op het vlak van sociaal kapitaal. Vrijtijdsbesteding is gericht op het gedrag en de sociale relaties van jongeren, hierdoor is de interventie zelf en het resultaat te plaatsen bij cultureel en sociaal kapitaal. Het Buurt Beheerbedrijf is een interventie die inzet op de reactivering van mensen die in de bijstand zitten, door middel van een soort baan worden mensen weer in de maatschappij geholpen en krijgen zij een opstapje naar een ‘echte’ baan. Daardoor is het een interventie zowel gericht op het sociaal kapitaal van mensen als het

culturele kapitaal. De volgende interventie, snelle fysieke ingrepen, is fysiek van aard en hoort zodoende niet thuis in dit classificatieschema voor sociale interventies. Het wijkfonds tot slot is een interventie die moeilijk te plaatsen is in dit schema, hier kunnen diverse interventies onder vallen. Gezien het doel van het fonds, de verbetering van de leefbaarheid en de veiligheid in de wijk, is het te plaatsen als een interventie die relatiegericht is.

Organisatie gestuurd versus maatschappelijk gedreven

Voordat bekend werd dat er een Sociaal Heroveringsproject werd uitgezet door de minister, was men in De Riet al bezig met buurtgesprekken. Daarnaast was er een wijkfunctionaris actief. Het Heroveringsplan van De Riet is gebaseerd op deze gesprekken met de buurtbewoners en de ervaringen van de wijkfunctionaris. Daarmee zijn de interventies duidelijk van onderaf opgezet, ze hebben een bottom-up karakter.

Door deze gesprekken sluiten de interventies aan op de wensen en de mensen van de buurt, zij zijn specifiek en kleinschalig. Deelname aan de meeste interventies had een vrijwillig karakter en de rol van de gemeente en andere uitvoerende organisaties was voornamelijk ondersteunend en faciliterend. Het project Sociale Herovering in Almelo bestond vooral uit de inzet van maatschappelijk gedreven sociale interventies.

De manier waarop gewerkt werd in Almelo heeft volgens de betrokken projectleider geleid tot het slagen van het project. Het succes lag volgens haar in het gegeven dat er gedacht werd vanuit de bewoners. De kracht van de bewoners was het uitgangspunt van het project. Bewoners waren vanaf het begin betrokken en enthousiast, er werd ‘geluisterd’ naar de bewoners. Daarnaast was de projectorganisatie klein en waren de communicatielijnen kort, daarbij vond er regelmatig een terugkoppeling plaats naar de bewoners.

4.2.2 Case Nijmegen - Oud West

Wijk en context

Nijmegen - Oud West is een grote wijk, eerder een stadsdeel en bestaat uit de subwijken het Willemskwartier, het Waterkwartier en de Wolfskuil. Er wonen bijna 18.000 mensen. De wijk heeft ten opzichte van geheel Nijmegen een hoog percentage huurwoningen, 74% en meer mensen met een laag inkomen of een uitkering, respectievelijk 53% en 10,3% (gemeente Nijmegen, 2006). Het is een typische arbeiderswijk van kort voor de Tweede Wereldoorlog, waar geleidelijk aan steeds meer mensen zijn komen wonen met een allochtone achtergrond,

in 2006 was dit 23%. In de wijk is sprake van vergrijzing en verkleurende verjonging. De wijk heeft een relatief hoog percentage inwoners met een zwakke sociaal-economische positie, er zijn veel problemen ‘achter de voordeur’ en er is vaker sprake van burenoverlast en overlast gezinnen. Hoewel men wel verbonden is met de wijk, is er weinig binding tussen de verschillende bevolkingsgroepen en weinig bereidheid om elkaar aan te spreken op gedrag (gemeente Nijmegen, 2006).

Het plan wil de problematiek in de wijk in kaart brengen en ‘transparant maken’, de samenwerking tussen de verschillende (zorg)organisaties verbeteren, de samenwerking en het vertrouwen van de bewoners versterken en investeren in de reïntegratie van bewoners in wijk. Er werd gefocust op vier thema’s, te weten: individuele aanpak achter de voordeur, werk, zorg en inkomen, toezicht, handhaving en veiligheid. en ontmoeting en ontwikkeling. Als werkmethode werd gekozen voor de zoet-zuur-zorg methode, waarbij zoet stond voor opbouw van de buurt, zuur voor optreden tegen overlast, criminaliteit en intimidatie en zorg voor passende zorg voor multiprobleemhuishoudens.

Interventies

Om de problematiek in de wijk aan te pakken zijn dertien interventies uitgevoerd. De interventies worden in deze deelparagraaf beschreven en geclassificeerd (zie tabel 5, blz. 52). Onder de noemer van het eerste thema ‘individuele aanpak achter de voordeur’ zijn twee interventies uitgevoerd: ‘Aanpak Multiprobleemgezinnen’ en ‘Buurtbewoners voor buurtbewoners’. Binnen de ‘Aanpak Multiprobleemgezinnen’ zijn de probleemgezinnen uit de wijk in kaart gebracht en betrokken zorginstellingen samengebracht, zodat uiteindelijk een organisatiestructuur ontstaat dat in staat is om maatwerk in de zorg te leveren voor een gezin. Omdat deze interventie meer op de organisatie van de diverse hulpinstanties gericht is in plaats van op wijkbewoners, wordt hij in het classificatieschema buiten beschouwing gelaten. De interventie ‘Buurtbewoners voor buurtbewoners’ was gericht op het ‘matchen’ van buurtbewoners, zodat er vrijwillige burenhulp in de wijk kwam. Bewoners leren elkaar kennen, worden betrokken op elkaar en leren van elkaar. Een interventie die zelf relatiegericht en dus sociaal, is maar zowel op sociaal vlak als op cultureel vlak resultaat heeft.

Voor het thema ‘Werk, Zorg en Inkomen’ is als fysiek-sociale interventie een Actiecentrum Oud-West naar werk ingericht. In dit Actiecentrum worden wijkbewoners begeleid naar het vinden van werk en het volgen van cursussen, oriëntatie- en/of re-integratietrainingen. Zo is er een wijkgerichte informatiemarkt georganiseerd over werk, inkomen en het starten van een

eigen bedrijf. Het sociale gedeelte van deze interventie is daarmee cultureel, maar het resultaat ligt uiteindelijk ook op economisch vlak (het vinden van werk en het genereren van eigen inkomen). De andere interventies van dit thema vinden plaats vanuit of in samenwerking met dit Actiecentrum. Het gaat om de volgende interventies:

- Oriëntatie, re-integratie en werk: werkzoekenden met een WWB-uitkering worden door middel van oriëntatie- en re-integratietrajecten begeleid naar het vinden van regulier of gesubsidieerd werk. Bij het onterecht weigeren om mee te werken aan een dergelijk traject kan de uitkering gestopt worden. Een culturele interventie met een cultureel maar vooral economisch resultaat.
  - Impuls integratie en inburgering: vergelijkbaar met de voorgaande interventie, speciaal gericht op de zogenaamde oudkomers die oriëntatie- of empowermentprogramma's aangeboden krijgen om zo hun eigen kennis, vaardigheden en ambities helder te krijgen;
  - Van uitkering naar eigen onderneming: in samenwerking met de Kamer van Koophandel en de afdeling Economische Zaken van de gemeente worden potentiële ondernemers met een uitkering opgespoord en begeleid naar het starten van een eigen onderneming. Een interventie gericht op het culturele kapitaal met een economisch resultaat;
  - Terugdringen niet-gebruik: middels algemene voorlichting in de wijk en het afleggen van huis-aan-huisbezoeken, spoort men mensen aan om gebruik te maken van inkomensondersteunende regelingen waar men recht op heeft, zoals de bijzondere bijstand of geld-terugregelingen. Een interventie waarvan het resultaat economisch is, maar waarvan de aard van de interventie zelf niet duidelijk economisch, cultureel of sociaal is. Daarom is in het schema enkel het resultaat weergegeven;
  - Schuldhulpverlening: met deze interventie werd de wachtlijst voor Schuldhulpverlening in Oud-West weggewerkt en kregen meer mensen budgetbegeleiding en/of kwamen in een schuldsaneringstraject. Een interventie die cultureel van aard is (gedrag en vaardigheden), maar op termijn ook een economisch resultaat heeft (vermindering schulden).
- Onder het thema 'Toezicht, Handhaving en Veiligheid' zijn meerdere projecten uitgevoerd. Een aantal van deze projecten betrof coördinatie en opzet van samenwerkende diensten die toezicht houden op de wijk. Het gaat hierbij om de projecten 'Handhaving en fraudebestrijding' en 'Wijkveiligheidsplannen'. Dit valt buiten de definitie van sociale interventies en wordt daarom niet geclassificeerd in tabel 5. Wel moet gezegd worden dat bij het opstellen van de wijkveiligheidsplannen een *representatieve vertegenwoordiging van wijkbewoners* betrokken was. Het andere project dat onder dit thema is uitgevoerd is 'Buurtconciërges en wijktoezicht'. Bij dit project worden, in samenwerking met het

Actiecentrum en het ROC, buurtconciërges en buurtpreventiemedewerkers opgeleid die gaan functioneren als ‘oren en ogen’ van de wijk. Dit moet de overlast en vernielingen in de wijk tegengaan en biedt voor de betrokken mensen een opleiding en een stap in de richting van een reguliere baan. Daarmee is de interventie gericht op het culturele kapitaal van de betrokken mensen en is het resultaat zowel cultureel als economisch.

Bij het laatste thema ‘Ontmoeting en ontwikkeling’ zijn twee interventies uitgevoerd: de Open Wijk Scholen en de Bewonersinitiatieven. Omdat de activiteiten die onder bewonersinitiatieven vallen variëren van een website, een buurtrestaurant naar een fysieke ingreep wordt ook deze interventie niet geassocieerd in tabel 5. Onder de interventie Open Wijk Scholen vallen tal van projecten op het gebied van ontmoeting, talenten en opvoeding. Zo zijn er projecten met kunst, theater en kinderen uitgevoerd, maar er zijn ook bijeenkomsten gehouden voor ouders op het gebied van pedagogiek en er is een nieuwjaarsbijeenkomst geweest. De scholen speelden een centrale rol in organisatie en uitvoering van deze projecten. De projecten waren erop gericht om meer betrokkenheid te creëren tussen ouders, wijkbewoners, kinderen en de wijk. Hiermee is het zowel een culturele als een relatiegerichte interventie.

	Niveau	Individuegericht		Relatiegericht
Interventie	Vorm	Economisch	Cultureel	Sociaal
Aanpak Multiprobleemgezinnen		n.v.t	n.v.t	n.v.t.
Buurtbewoners voor buurtbewoners			xxx	xxx xxx
Actiecentrum Oud West naar werk	Xxx		xxx xxx	
Oriëntatie, re-integratie en werk	Xxx		xxx xxx	
Impuls integratie en inburgering			xxx xxx	
Van uitkering naar eigen onderneming	Xxx		xxx xxx	
Terugdringen niet-gebruik	xxx			
Schuldhulpverlening	xxx		xxx xxx	
Handhaving en fraudebestrijding	n.v.t.		n.v.t.	n.v.t.
Wijkveiligheidsplannen	n.v.t.		n.v.t.	n.v.t.
Buurtconciërges en wijktoezicht	Xxx		xxx xxx	
Open Wijk Scholen			xxx xxx	xxx xxx
Bewonersinitiatieven	n.v.t.		n.v.t.	n.v.t.

Tabel 5: Classificatie interventies Nijmegen – Oud West
Interventie zelf   **Resultaat interventie**

Organisatie gestuurd versus maatschappelijk gedreven

De interventies die uitgevoerd zijn binnen de Sociale Herovering in Nijmegen Oud-West waren niet allemaal *direct* gericht op de bewoners van de wijk. Zo waren de Aanpak Multiprobleemgezinnen en Handhaving en Fraudebestrijding projecten waarbij voornamelijk ingezet werd op betere afstemming tussen afzonderlijke diensten en/of organisaties. Daarmee hoorde deze interventie thuis in het organisatieveld (zie figuur 1, § 2.2.2). Het geeft echter ook aan dat de gemeente een strakke sturing wenselijk vindt en zelf de regie in handen neemt. Dat bleek ook uit het interview met de projectleider.

De ideeën voor de uitgevoerde interventies kwamen ook uit de koker van de professionals, al waren dit wel mensen van organisaties die al langer betrokken waren bij de wijk. Bewoners werden voornamelijk op het moment van de uitvoering betrokken bij de interventies; daar waar sprake was van bewonersparticipatie is gebruik gemaakt van bestaande overlegorganen, zoals bij het opstellen van de Wijkveiligheidsplannen. Bij bewonersinitiatieven werden uiteraard wel ideeën van buurtbewoners uitgevoerd, maar daar was weinig animo voor volgens de projectleider. Er kan dan ook gezegd worden dat er top-down gewerkt werd.

Er was wel sprake van maatwerk bij de interventies die plaatsgevonden hebben rondom het thema ‘Werk, zorg en inkomen’. Mensen werden persoonlijk begeleid. Aan een aantal van deze interventies zat een verplicht karakter, bijvoorbeeld mensen die een uitkering hadden moesten verplicht meewerken, omdat anders de kans bestond de uitkering te verliezen.

Op basis hiervan kan dan ook gezegd worden dat de interventies die plaatsvonden binnen de Sociale Herovering in Nijmegen voornamelijk organisatie gestuurd waren met maatschappelijk gedreven trekjes. Terugkijkend op het project vond de projectleider dat de regienemende manier van werken in Nijmegen tot resultaat heeft geleid omdat volgens hem ‘wijkbewoners, ondanks de bottom-up tendens in het wijkgericht werken, niet altijd hun eigen behoeften onder ogen zien’. Een regienemende overheid kan en mag hierin, volgens hem, wel het initiatief nemen.

4.2.3 Case Utrecht - Overvecht

Wijk en context

Utrecht – Overvecht is een grote naoorlogse flatwijk uit de jaren 60 met ongeveer 31.000 inwoners. De woningvoorraad in de wijk is eenzijdig, er staan veel tienhoog flats, lage flats, appartementencomplexen en her en der wat eengezinswoningen. Tussen de diverse flatgebouwen in is veel openbaar groen. 80 tot 85 % van de woningen is in het bezit van de woningcorporaties. Langzaamaan is de wijk steeds verder verkleurd en is de bevolking voor ruim 50% van allochtone, veelal Marokkaanse, afkomst. Daarnaast is bijna 10% van de inwoners als vluchteling in Nederland gekomen. Veel inwoners van de wijk hebben een laag inkomen en/of maatschappelijk gezien laag werk, daarnaast wonen er veel werklozen en/of uitkeringsgerechtigden. Er is sprake van gezondheidsproblematiek bij een groot deel van de bewoners en daarnaast komt er stapeling van diverse problemen voor op het gebied van gezin, veiligheid, opvoeding, jeugd en overlast (gemeente Utrecht).

‘Doe mee in Overvecht’ is het plan waarmee de Sociale Herovering in Utrecht – Overvecht is ingezet. Met dit plan wilde men de bewoners van Overvecht ‘in beweging’ krijgen en actieveren in en voor hun eigen leefomgeving om de sociale cohesie te verstevigen. De interventies die uitgevoerd zijn binnen dit plan waren gerangschikt naar een drietal thema’s: Van Klacht naar Kracht, voornamelijk gericht op gezondheidsverbetering, Van Binnen naar

Buiten, gericht op een complex van een drietal hoge flats en Je bent Jong en je kunt wat, gericht op jongeren, kinderen en opvoeding.

Interventies

Aan de hand van de drie thema's zijn in Overvecht verschillende interventies opgezet. Deze interventies worden hier per thema besproken en in tabel 6 geclassificeerd.

Van Klacht naar Kracht; interventies binnen dit thema zijn erop gericht om de bewoners en dan met name de vrouwelijke bewoners, van Overvecht gezonder te laten leven:

- Wijkplatform Gezondheidspromotie: opstarten van een overlegorgaan voor professionals in de wijk op het gebied van zorg en gezondheid, bedoelt om professionals verder te trainen en andere interventies (zie hieronder) af te stemmen en te continueren. Omdat het gaat om een platform voor professionals wordt deze interventie in tabel 6 buiten beschouwing gelaten.
- Big Move: stimuleren van gezond gedrag door middel van training en begeleiding. Huisartsen sturen mensen door, trainingen vinden plaats in groepsverband en uiteindelijk is het doel dat men zelfstandig gezonder gedrag gaat vertonen. Een culturele interventie met als bijeffect een sociaal resultaat.
- LadyFit: het starten van een fitnesscentrum speciaal voor (allochtone) vrouwen. Op deze manier kunnen zij werken aan een betere gezondheid en meer beweging en tegelijkertijd in contact komen met andere vrouwen uit de wijk. Een interventie gericht op een combinatie van cultureel en sociaal kapitaal.
- Vrouwengezondheidsdag: een informatiemarkt over gezondheid, weerbaarheid, opvoeden en sport in de wijk, speciaal opgezet voor vrouwen. Organisaties die actief zijn in de wijk waren aanwezig en ook was er de mogelijkheid om deel te nemen aan een workshop. Een informatieve, eenmalige interventie gericht op de overdracht van informatie, daarmee een culturele interventie.
- Buurttheater Familie à la Turca: een buurttheater voor en door bewoners met het thema leven en bewegen. De insteek is cultureel, zowel toeschouwers als spelers wordt iets bijgebracht op het terrein van beweging en gezondheid.
- Happinez: binnen dit kader proberen professionals een gezamenlijke visie en werkwijze te ontwikkelen voor cliënten met multicomplexe problematiek op het gebied van gedrag en gezondheid. Dit gebeurt vanuit de verschillende disciplines die aanwezig zijn in de wijk. Omdat deze actie gericht is op samenwerking tussen

professionals in plaats van direct op de wijkbewoners, wordt deze interventie achterwege gelaten in tabel 6.

Van binnen naar buiten, activiteiten binnen dit thema waren speciaal gericht op een complex van 3 tienhoogflats die gegroepeerd staan rondom een binnenterrein. Doel was om mensen te activeren en een zet in de rug te geven om te integreren in de samenleving.

- Buurtflat: het kloppende hart van dit thema, een plek voor ontmoeting en het regelen van allerlei zaden. Gericht op het leggen van sociale contacten met en tussen buurtbewoners. Daarmee een interventie gericht op het sociaal kapitaal in de wijk/het complex.
- Brede gezinsintake: huis-aan-huisgesprekken met de bewoners waarin bewoners kunnen aangeven wat ze missen of welke problemen ze ervaren in de wijk en in hun eigen situatie. Vervolgens worden er contacten gelegd met de juiste instanties/organisaties die hen verder kunnen helpen. Het geheel kent een brede opzet en tal van onderwerpen/organisaties komen voorbij. Van sportvereniging en huisarts tot corporatie en welzijnswerk. Een gecombineerde interventie zowel van culturele als van sociale inslag.
- Herinrichting binnenterrein: in principe is dit een fysieke interventie, namelijk de herinrichting van het binnenterrein en hoort daarmee niet thuis in tabel 6. Voor het onderhoud zet men echter bewoners in (een tuinteam) daarmee is het resultaat van de interventie van sociale aard.

Het laatste thema was 'Je bent jong en je kunt wat', speciaal gericht op jongeren in de wijk Overvecht, waarvan 30% vastloopt op school of dreigt te ontsporen. Doel was om de jongeren op een positieve manier aan hun eigen toekomst te laten werken.

- UCee Station: leerlingen van twee scholen uit de wijk maken en onderhouden een internetsite en digitaal radiostation over hun wijk. Om het vak te halen moeten leerlingen 10 weken lang 2 uur per week meewerken aan dit project. Deze interventie is enerzijds bedoeld om de leerlingen iets bij te brengen m.b.t. digitale communicatie, en heeft anderzijds tot doel om de leerlingen te laten deelnemen aan hun wijk.
- KiWi Overvecht: kinderen van de basisscholen uit de wijk werken aan verbeteringen in de wijk, middels projecten die zij zelf, onder begeleiding, opzetten en uitvoeren. De kinderen in Overvecht hebben gekozen voor projecten waarmee meer en nieuwe sociale contacten ontstaan in de wijk, bijvoorbeeld het Portiek Café, een mobiele bar die langs de flats is gegaan.

- Cultuur na School: diverse cultuur- en kunstactiviteiten na schooltijd, bedoeld om leerlingen kennis te laten maken met kunst en cultuur en zich verder te ontwikkelen.
- Stefanus: de inrichting van de voormalige Stefanuskerk tot centrum voor kunst en cultuur. Uiteindelijk moeten ook zaaloptredens mogelijk zijn. Activiteiten van Cultuur na School hebben hier plaatsgevonden Omdat dit een fysieke ingreep is, valt het buiten het classificatiemodel.
- Risicomanagement: hieronder vallen verschillende deelprojecten bedoeld ter ondersteuning op het gebied van opvoedingsproblematiek en probleemjongeren. Variërend van de inzet van 'buurtvaders' tot ondersteuning van multiprobleemgezinnen en het vergroten van de betrokkenheid van ouders bij de basisscholen. Een interventie met zowel een sociale als een culturele component.
- Jongeren aan de slag: onder deze noemer vallen projecten die laagopgeleide jongeren begeleiden en trainen bij hun zoektocht naar werk en/of scholing. Zo worden ze geholpen bij het vinden van een (bij)baan in de wijk bij Matching Overvecht of kunnen ze deelnemen aan een leerwerktraject.

Interventie	Niveau	Individuegericht		Relatiegericht
	Vorm	Economisch	Cultureel	Sociaal
Big Move			xxx xxx	xxx
Ladyfit			xxx xxx	xxx xxx
Vrouwengezondheidsdag			xxx xxx	
Familie à la Turca (Buurttheater)			xxx xxx	
Wijkplatform Gezondheids promotie	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Happinez	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Buurtflat				xxx xxx
Gezinsintake			xxx xxx	xxx xxx
Herinrichting binnenrein				Xxx
UXee Station			xxx xxx	xxx
KiWi Overvecht				xxx xxx
Cultuur na School			xxx xxx	
Stefanus: Community Arts Centrum	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Risicomanagement			xxx xxx	xxx xxx
Jongeren aan de slag		xxx	xxx xxx	xxx xxx

Tabel 6: Classificatie interventies Utrecht - Overvecht

Interventie zelf

Resultaat interventie

Organisatie gestuurd versus maatschappelijk gedreven

Overvecht is een grote wijk waardoor het moeilijker wordt om met een project als de Sociale Heroovering aan te sluiten bij de wensen en de behoeften van de wijkbewoners. Toch zijn in

Overvecht vanaf het begin de wijkraden en de buurtplatforms betrokken geweest bij de planvorming. Ook de selectie van welke interventies uiteindelijk werden uitgevoerd is in samenwerking met de wijkbewoners gedaan.

De insteek van het project in Overvecht was om de potenties van de bewoners te verstevigen, deelname aan de projecten was dan ook vrijwillig. De projectleider gaf aan dat uitgevoerde interventies dusdanig specifiek waren, dat het lastig was om ze onder te brengen in het reguliere beleid. Meestal waren de projecten multidisciplinair. Bij de uitvoering van de projecten nam de gemeente een faciliterende houding aan, hield zij de voortgang in de gaten en nam waar nodig een regienemende rol in. Hierdoor kan gezegd worden dat Utrecht in het spectrum van organisatie gestuurd versus maatschappelijk gedreven zich in het midden bevond, maar naar de kant van maatschappelijk gedreven neigde.

4.2.4 Reflectie

Wanneer de hierboven beschreven onderzoeksresultaten worden gekoppeld aan de hoofdvraag, dan valt op dat binnen elke casestudy een andere manier is gekozen om de interventies op te zetten. Maar ook dat elke casestudy, hoewel ze te maken hebben met een soortgelijke problematiek, zijn eigen invalshoek heeft gekozen. Almelo – De Riet richtte zich voornamelijk op het individu en in het spectrum maatschappelijk gedreven versus organisatie gestuurd, bevond zij zich in de hoek maatschappelijk gedreven. Nijmegen – Oud West was gericht op het culturele kapitaal en behaalde resultaten op het gebied van economisch kapitaal maar had haar uitgangspunt meer genomen vanuit een organisatie gestuurde invalshoek. Tot slot richtte Utrecht – Overvecht zich duidelijk op een combinatie van cultureel en sociaal kapitaal gerichte interventies. Daarbij nam zij een middenpositie in, in het spectrum van maatschappelijk gedreven versus organisatie gestuurd, als uitgangspunt.

§ 4.3 Onderzoeksresultaten naar soort interventie

In deze paragraaf worden de interventies uit de drie casestudy's samengevoegd naar het soort kapitaal waarop zij gericht zijn (economisch, cultureel of sociaal). Per soort interventie wordt er een link gelegd met de sturingsfilosofie die is toegepast.

4.3.1 Interventies gericht op economisch kapitaal

In tabel 7 staan de interventies weergegeven uit de drie case studies die of zelf economisch van aard zijn of waarvan het resultaat te vinden is op het vlak van economisch kapitaal. Er is slecht één interventie die zelf economisch is, het Geluksbudget uit Almelo – De Riet. Eén interventie is afkomstig uit Utrecht – Overvecht, Jongeren aan de slag en de overige interventies zijn uitgevoerd in Nijmegen – Oud West.

Interventie	Niveau	Individuegericht		Relatiegericht
	Vorm	Economisch	Cultureel	Sociaal
Jongeren aan de slag		xxx	xxx xxx	xxx xxx
Actiecentrum Oud West naar werk		xxx	xxx xxx	
Oriëntatie, re-integratie en werk		xxx	xxx xxx	
Van uitkering naar eigen onderneming		xxx	xxx xxx	
Terugdringen niet-gebruik		xxx		
Schuldhulpverlening		xxx	xxx xxx	
Buurtconciërges en wijktoezicht		xxx	xxx xxx	
Geluksbudget		xxx	Xxx	Xxx

Tabel 7: Classificatie interventies economisch kapitaal
Interventie zelf Resultaat interventie

Utrecht – Overvecht had in haar werkwijze een maatschappelijk gedreven aanpak zitten, ook Almelo – De Riet ging hiervan uit. Deze puur economische interventie (men kreeg daadwerkelijk een zak geld) was vrij te besteden door de deelnemers. Daar tegenover staat de werkwijze van Nijmegen – Oud West. Zij gingen uit van een strakke sturing en deelname aan de interventie met economisch resultaat was in een aantal gevallen verplicht wilde men niet de uitkering verliezen. Bij andere interventies uit Nijmegen – Oud West, de interventies uit het ‘zoete’ gedeelte van het project zoals de Open Wijk Scholen, was de aanpak meer richting de wijze van maatschappelijk gedreven.

Het overgrote deel van de sociale interventies op economisch kapitaal uit deze casestudies heeft een organisatie gestuurde achtergrond. Een verklaring hiervoor kan zijn dat men misbruik van financiële middelen wil voorkomen. Op grond van deze casestudies kan dan ook een verband gelegd worden tussen het soort kapitaal en de wijze van sturing; er bestaat bij deze casestudies een wisselwerking tussen soort interventie en wijze van sturing. In het geval van interventies gericht op economisch kapitaal neigt men naar een meer organisatie gestuurde werkwijze.

4.3.2 Interventies gericht op cultureel kapitaal

Het overgrote deel van de interventies die uitgevoerd zijn in de drie casestudy's was gericht op het culturele kapitaal. Deze interventies staan weergegeven in tabel 8.

Interventie	Niveau	Individuegericht		Relatiegericht
	Vorm	Economisch	Cultureel	Sociaal
Big Move			xxx xxx	xxx
Ladyfit			xxx xxx	xxx xxx
Vrouwengezondheidsdag			xxx xxx	
Familie à la Turca (Buurttheater)			xxx xxx	
Gezinsintake			xxx xxx	xxx xxx
UCee Station			xxx xxx	xxx
Cultuur na School			xxx xxx	
Risicomangement			xxx xxx	xxx xxx
Jongeren aan de slag	xxx		xxx xxx	xxx xxx
Buurtbewoners voor buurtbewoners			Xxx	xxx xxx
Actiecentrum Oud West naar werk	xxx		xxx xxx	
Oriëntatie, re-integratie en werk	xxx		xxx xxx	
Impuls integratie en inburgering			xxx xxx	
Van uitkering naar eigen onderneming	xxx		xxx xxx	
Schuldhelpverlening	xxx		xxx xxx	
Buurtconciërges en wijktoezicht	xxx		xxx xxx	
Open Wijk Scholen			xxx xxx	xxx xxx
Geluksbudget	xxx		Xxx	Xxx
Smaak- en kooklessen			xxx xxx	Xxx
Hart voor Heracles			xxx xxx	Xxx
Vrijtijdsbesteding			xxx xxx	xxx xxx
Buurt Beheerbedrijf			xxx xxx	xxx xxx

Tabel 8: Classificatie interventies cultureel kapitaal

Interventie zelf

Resultaat interventie

De wijze waarop deze interventies tot stand zijn gekomen of op welke manier ze zijn uitgevoerd is verschillend. De interventies afkomstig uit de case Nijmegen – Oud West zijn meer organisatie gestuurd dan de interventies afkomstig uit de case Almelo – De Riet die meer maatschappelijk gedreven zijn. Wat de interventies overeen hebben is dat in vrijwel alle gevallen geprobeerd wordt de betrokkenen te prikkelen tot een verandering. Zoals bij LadyFit en Smaak- en kooklessen, waarbij geprobeerd werd de deelnemers een gezondere levensstijl

aan te laten nemen. Of bij het Actiecentrum Oud West naar werk, waarbij deelnemers geholpen worden bij het vinden van werk of het volgen van een cursus, waarbij de kansen op de arbeidsmarkt worden vergroot.

Hiermee hebben de interventies gericht op het culturele kapitaal een belangrijk aspect van maatschappelijk gedreven sturingswijze te pakken, namelijk het prikkelen tot een verandering in plaats van de gedachte dat men door de interventie zal veranderen. Ook de vrijwillige deelname wat (op een aantal interventies uit Nijmegen – Oud West na) bij alle interventies op het culturele kapitaal het geval was, is een teken van de toepassing van de maatschappelijk gedreven sturingsfilosofie.

4.3.3 Interventies gericht op sociaal kapitaal

In tabel 9 staan tot slot de interventies weergegeven die gericht zijn op het sociaal kapitaal, de relatiegerichte interventies. Bijna geen van deze interventies is puur relatiegericht. Het overgrote deel is eveneens gericht op het culturele kapitaal en is daarmee ook individugericht.

Interventie	Niveau	Individugericht		Relatiegericht	
	Vorm	Economisch	Cultureel	Sociaal	
Big Move			xxx xxx	xxx	
Ladyfit			xxx xxx	xxx	xxx
Buurtflat				xxx	xxx
Gezinsintake			xxx xxx	xxx	xxx
Herinrichting binnenterrein				xxx	
UCee Station			xxx xxx	xxx	
KiWi Overvecht				xxx	xxx
Risicomangement			xxx xxx	xxx	xxx
Jongeren aan de slag		Xxx	xxx xxx	xxx	xxx
Buurtbewoners voor buurtbewoners			Xxx	xxx	xxx
Open Wijk Scholen			xxx xxx	xxx	xxx
Geluksbudget		Xxx	Xxx	xxx	
Buurtrestaurant				xxx	xxx
Smaak- en kooklessen			xxx xxx	xxx	
Hart voor Heracles			xxx xxx	xxx	
Vrijtijdsbesteding			xxx xxx	xxx	xxx
Buurt Beheerbedrijf			xxx xxx	xxx	xxx
Wijkfonds				xxx	xxx

Tabel 9: Classificatie interventies sociaal kapitaal
Interventie zelf   Resultaat interventie

De combinatie van gerichtheid zowel op cultureel als op sociaal kapitaal bij dezelfde interventie kan gezien worden als ‘acceptatie’ van de structurele koppeling tussen het

psychische en het sociale systeem van Luhmann. Kort gezegd komt dat erop neer dat er wederzijdse beïnvloeding is tussen de groep (het sociale kapitaal) en het individu (het culturele kapitaal).

Het is dan ook niet verwonderlijk dat bij deze interventies sprake was van een werkwijze richting het maatschappelijk gedreven uiteinde van het spectrum maatschappelijk gedreven versus organisatie gestuurd, zie tabel 3. Deelname was is alle gevallen vrijwillig en bij veel van deze interventies hadden de deelnemers inspraak in de totstandkoming van de interventie. Ook werd bij veel interventies geprobeerd de betrokkenen te prikkelen tot een verandering, zoals bij het Buurtrestaurant, de Buurtflat of KiWi Overvecht, waarbij het aangaan van nieuwe sociale contacten binnen de buurt werd gestimuleerd. De gemeenten en/of corporaties ondersteunden dit door de locatie beschikbaar te stellen.

4.3.4 Reflectie

Wanneer de interventies uit de drie casestudy's worden samengevoegd valt op dat er maar één interventie is uitgevoerd die zelf economisch was. Wel waren er meer interventies die op ecomisch kapitaal resultaat gehaald hebben. Bij deze interventies was de sturingswijze voornamelijk organisatiegestuurd. Het overgrote deel van de interventies was gericht op het culturele kapitaal. Hoewel elke casestudy zijn eigen manier van sturing had, zie paragraaf 4.2.4, was de sturingswijze bij dit soort interventies toch voornamelijk maatschappelijk gedreven. Tot slot is er slechts een paar interventies uitgevoerd die puur gericht waren op het sociale kapitaal. Het merendeel van de interventies gericht op dit kapitaal was eveneens gericht op cultureel kapitaal. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ook hier de manier van sturing zich bevindt in het maatschappelijk gedreven deel van het spectrum.

Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen

§ 5.1 Inleiding

Als laatste onderdeel van de scriptie staat dit hoofdstuk in het teken van conclusies en aanbevelingen. Deze conclusies moeten niet gelezen worden als een beoordeling of evaluatie van het programma Sociale Herovering uit de casestudy's. Maar als een poging om een relatie te leggen tussen de theorie uit hoofdstuk twee, de operationalisering uit hoofdstuk drie en de praktijk van sociale interventies die beschreven is in de onderzoeksresultaten uit hoofdstuk vier. Daarnaast wordt er door het hoofdstuk heen een reflectie gegeven op het onderzoek en de scriptie; deze reflectie is voornamelijk terug te vinden in paragraaf 5.3.2.

§ 5.2 Conclusies

De hoofdvraag voor deze thesis was *In welk opzicht zijn in wijkvernieuwingsprojecten, waarbij verhogen van de sociale weerbaarheid van bewoners het doel is, maatschappelijk gedreven sociale interventies aan te bevelen ten opzichte van organisatie gestuurde sociale interventies en andersom?* Om deze vraag te beantwoorden worden eerst de deelvragen beantwoordt.

5.2.1 Beantwoording deelvragen

1. Wat is de achtergrond van wijkvernieuwingsprojecten in Nederland?

Wijkgericht werken is als beleidskader een terugkerend verschijnsel in het bestuur van Nederland. Vanaf de jaren veertig uit de twintigste eeuw komt het steeds opnieuw terug in het beleid. Ook projecten gericht op de vernieuwing of verbetering van de leefomgeving in de wijk zijn niet nieuw in Nederland. Vanaf de jaren zestig uit de vorige eeuw is men al bezig met de fysieke vernieuwing van wijken, de zogenaamde herstructureringsprojecten.

Huidige projecten in de wijkvernieuwing zijn steeds vaker tweeledig van aard. Naast de fysieke insteek is er steeds meer aandacht voor het aanpakken van de sociale problematiek die speelt bij bewoners in de wijken. Ze zijn steeds meer gericht op een 'herleving' of 'opleving' van de wijk, waarbij steeds vaker en steeds meer sociale interventies worden ingezet in plaats van of in combinatie met fysieke ingrepen.

2. *Wat is het verband tussen sociale weerbaarheid en sociale interventies in wijkvernieuwingsprojecten?*

Sociale interventies worden ingezet in wijkvernieuwingsprojecten om de sociale leefomgeving in de wijk te veranderen, anders gezegd: te verbeteren. Door middel van sociale interventies probeert men de sociale problematiek die speelt in de wijken aan te pakken. Uitgangspunt hierbij is om de sociale weerbaarheid van de bewoners te verbeteren, waardoor de kans dat een wijk sociaal verloedert wordt verkleind. Men probeert hierbij de bewoners een ontwikkelingsperspectief te bieden, waardoor zij kunnen stijgen op de sociale ladder.

Sociale weerbaarheid is een samenspel tussen de verschillende vormen van kapitaal (economisch, cultureel en sociaal) en geeft aan in hoeverre men zelfredzaam is. Bevordering van deze sociale weerbaarheid kan door interventies in te zetten op het kapitaal wat individueel gebonden is (economisch en cultureel kapitaal) en op kapitaal wat relatiegebonden is (sociaal kapitaal). Door het mobiliseren van de bewoners, empowerment ofwel bevordering van de sociale weerbaarheid, wordt geprobeerd de sociale cohesie en daarmee de sociale leefomgeving in een wijk te verbeteren. Uiteindelijk is het doel om de bewoners weer of in meerdere mate te laten participeren in de maatschappij.

3. *Wanneer zijn sociale interventies maatschappelijk gedreven?*

Maatschappelijk gedreven sociale interventies zijn gebaseerd op de Social System Theory van Luhmann. Deze theorie gaat ervan uit dat sociale systemen, zoals buurten en wijken los staan van hun omgeving en niet rechtstreeks te beïnvloeden zijn. Ze zijn zelfreferentieel, wat betekent dat er alleen verandering in het systeem, de buurt optreedt als het systeem, de buurt daar zelf toe besloten heeft. Daarnaast gaat deze theorie ervan uit dat er een structurele koppeling bestaat tussen psychische systemen, ofwel individuen en sociale systemen. Deze koppeling moet gezien worden als wederzijdse beïnvloeding: een psychisch systeem dat onderdeel uitmaakt van een sociaal systeem beïnvloedt de werking of houding van datzelfde systeem en andersom.

Vanwege dit zelfreferentiële karakter van buurten of wijken zijn maatschappelijk gedreven sociale interventies gericht op prikkeling tot verandering. Zij zoeken aansluiting op de leefwereld van de directbetrokkenen en redeneren als het ware vanuit de situatie en het systeem waarop zij willen interveniëren. Daarom zijn de directbetrokkenen, veelal de bewoners ook betrokken bij de opzet en/of de uitvoering van de interventie.

4. *Wanneer zijn sociale interventies organisatie gestuurd?*

De tegenhanger van Luhmanns theorie is de Open System Theory. Op deze theorie zijn organisatie gestuurde sociale interventies gebaseerd. Deze theorie gaat er vanuit dat sociale systemen onderdeel uitmaken van hun omgeving en dat de omgeving een alloreferentiële relatie heeft met het systeem. Vanwege dit uitgangspunt gaat men ervan uit dat de omgeving een rechtstreekse invloed heeft op het systeem, waardoor een interventie kan worden toegepast die altijd rechtstreeks leidt tot de gewenste verandering, het input-output denken. Datgene wat binnen het systeem gebeurt is een causale, functionele verandering die de omgeving wil.

Organisatie gestuurde sociale interventies hebben dan ook een dwingend karakter en zijn van bovenaf opgelegd. Doorgaans is er geen of weinig participatie van bewoners in de opzet en uitvoering van de interventie. De uitvoerende organisatie neemt het initiatief en is bepalend in wat er gebeurt.

5.2.2 *Beantwoording hoofdvraag*

Uit de casestudy's waren de sociale interventies gericht op het economisch kapitaal voornamelijk organisatie gestuurd opgezet en uitgevoerd en de interventies gericht op cultureel en/of sociaal kapitaal voornamelijk maatschappelijk gedreven. Op basis van deze casestudy's kan de hoofdvraag als volgt worden beantwoord: Wanneer sociale interventies gericht zijn op cultureel en/of sociaal kapitaal wordt doorgaans gekozen voor een maatschappelijk gedreven werkwijze. Wanneer sociale interventies gericht zijn op economisch kapitaal wordt doorgaans gekozen voor een organisatie gestuurde werkwijze. Dit is echter een te summiere conclusie: zij is niet volledig en geeft niet weer in welke situatie welke sturingswijze te prefereren is. Met deze beantwoording wordt enkel een verband gelegd tussen het soort kapitaal waarop wordt geïntervenieerd en de sturingswijze. De context waarbinnen de interventies worden uitgevoerd wordt buiten beschouwing gelaten. Deze moet echter ook worden meegenomen.

Op grond van deze casestudy's kan het volgende over de context gezegd worden. De grote van de wijk waarin de sociale interventies worden uitgevoerd hoeft in principe geen invloed te hebben op de werkwijze. Immers Utrecht – Overvecht en Nijmegen – Oud West zijn beide grote wijken, met respectievelijk 31.000 en 18.000 inwoners, maar hadden beide een andere werkwijze, respectievelijk meer maatschappelijk gedreven en meer organisatie gestuurd.

Almelo – De Riet is een kleine wijk, met circa 6.700 inwoners; deze wijk had een meer maatschappelijk gedreven werkwijze. Ook de tijd die beschikbaar is voor het opstellen van een projectplan, waarin de sociale interventies vallen hoeft in principe geen invloed te hebben op de werkwijze: alle drie de wijken uit de casestudy's hadden dezelfde tijd beschikbaar en toch hebben alle drie de wijken hun eigen invulling gegeven aan de keuze tussen maatschappelijk gedreven sturing en organisatie gestuurde sturing.

Het is aannemelijker om een verklaring te zoeken voor het verband tussen sturingsfilosofie en sociale interventies in andere externe of interne omstandigheden die een mogelijke keuze voor een sturingsfilosofie beïnvloeden of beletten. De relatie tussen uitvoerende organisatie en de wijk waarin de sociale interventies uitgevoerd worden is daar een van. Almelo – De Riet (maatschappelijk gedreven) was al enige tijd actief in de wijk bezig met het voeren van bewonersgesprekken, terwijl men in Nijmegen – Oud West (organisatie gestuurd) zich voor het eerst actief ging bemoeien met het leven in de wijk. Ook Utrecht – Overvecht (maatschappelijk gedreven) was meer op de hoogte van de wensen en behoeften in de wijk vanwege de wijkraden ter plaatse. De achtergrond, houding of visie van de projectleider is een andere factor die invloed kan hebben op de sturingsfilosofie die toegepast wordt. In Nijmegen - Oud West was de projectleider van mening dat bewoners niet altijd zien waar zij behoefte aan hebben in hun leefomgeving; hij maakte een onderscheid tussen de wensen van bewoners en hun behoeften. In Almelo - De Riet sprak de projectleider echter over vertrouwen hebben in de kracht en het kunnen van de buurtbewoners, zodat er samengewerkt kan worden aan een verbetering in de leefomgeving.

Dit geeft een verandering aan het conceptueel model dat in hoofdstuk 2 is geïntroduceerd. Keuze voor een van beide sturingswijzen bij een sociale interventie wordt medebepaald door het soort kapitaal waarop de interventie gericht is, weergegeven met de gebogen pijl in het model. Daarnaast wordt de keuze beïnvloed door de context waarbinnen de interventie wordt uitgevoerd.

Initiërende / uitvoerende organisatie

Sturingsfilosofie:

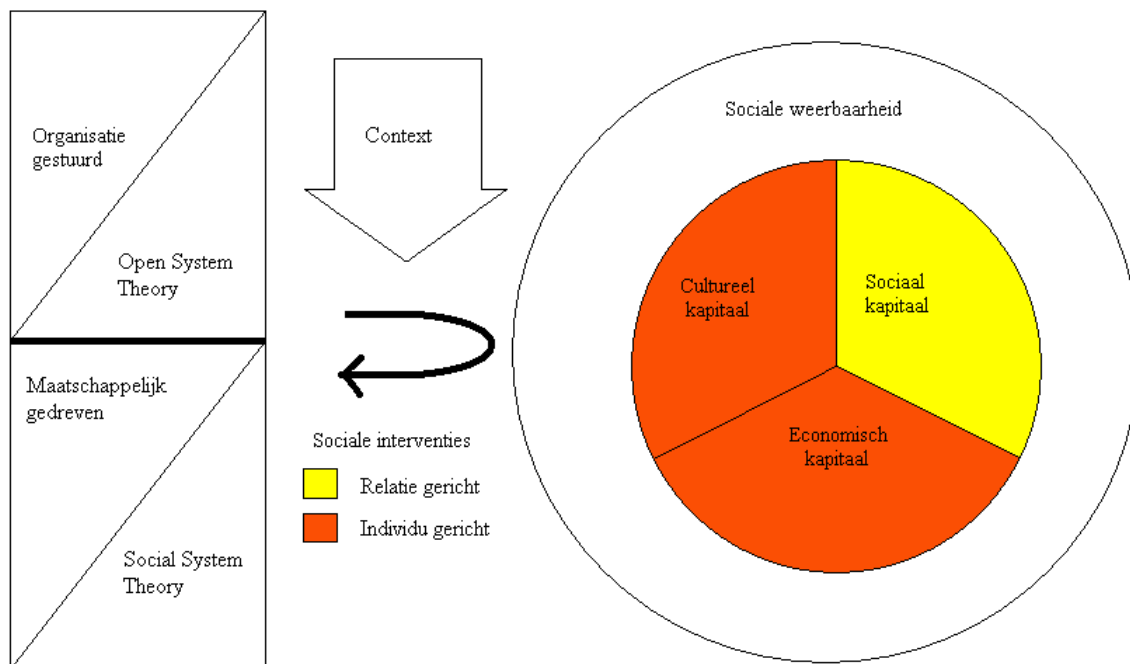

Fig. 9 Sturingsfilosofie en sociale interventies, conclusiemodel

De hoofdvraag van deze thesis *In welk opzicht zijn in wijkvernieuwingsprojecten, waarbij verhogen van de sociale weerbaarheid van bewoners het doel is, maatschappelijk gedreven sociale interventies aan te bevelen ten opzichte van organisatie gestuurde sociale interventies en andersom?* is niet eenduidig te beantwoorden. Zowel maatschappelijk gedreven als organisatie gestuurde sociale interventies kunnen leiden tot gewenst resultaat, wat blijkt uit de positieve evaluaties van de interventies uit de casestudy's door de projectleiders en een extern bureau. De ene vorm van aanpak is niet per definitie beter dan de andere vorm. Het is veeleer de context die bepalend is wanneer welke sturingswijze aan te bevelen is bij het inzetten van sociale interventies. Het is een spel tussen de context van de wijken, de bewoners en de interventies. De ene situatie vraagt een organisatie gestuurde werkwijze, bijvoorbeeld in situaties waarin sprake is van criminaliteit en wetsovertreding, waarbij het wenselijk is om kaders op te stellen en regelgeving toe te passen. Terwijl bij de andere situatie een maatschappelijk gedreven aanpak beter past, bijvoorbeeld in situaties waarin empowerment van bewoners een hoofddoel is en waarbij scholing en preventieve maatregelen ingezet worden. Bij het maken van een keuze is het goed mogelijk om een mengvorm te kiezen van

beide sturingsfilosofieën en ergens in het midden van het spectrum een uitgangspositie te kiezen. Wellicht is het juist de combinatie van organisatie gestuurde en maatschappelijk gedreven sociale interventies die de sociale weerbaarheid van bewoners bevordert. Maatschappelijk gedreven sociale interventies kunnen ingezet worden om te voorkomen dat men over moet gaan op het inzetten van hardere organisatie gestuurde interventies.

§ 5.3 Aanbevelingen

5.3.1 Voor de praktijk

De vorige paragraaf is afgesloten met een korte aanbeveling om de situatie, waarin de sociale interventies uitgevoerd worden mee te laten wegen in de keuze voor een sturingsfilosofie. Deze aanbeveling zal hieronder verder worden uitgewerkt.

Omdat in principe beide sturingsfilosofieën succes kunnen hebben is het van belang om na te gaan welke filosofie het beste past bij het te bereiken doel, de gestelde randvoorwaarden en de in te zetten middelen. Wil men een grote rol geven aan bewonersparticipatie, dan is maatschappelijk gedreven te verkiezen boven organisatie gestuurd. Wanneer men misbruik of dubbelgebruik van financiële middelen wil voorkomen dan is organisatie gestuurd passender dan maatschappelijk gedreven.

Men kan ook kiezen voor een gemengde benadering, bijvoorbeeld door het opzetten van een interventie op een maatschappelijk gedreven wijze te doen, maar de uitvoering organisatie gestuurd. Van belang is ook dat de gehele projectorganisatie achter de gekozen werkwijze staat, zodat samenwerking intern en met externen niet in de kiem gesmoord wordt. Tot slot is de noodzaak tot ingrijpen van belang bij de keuze voor een werkwijze. Wanneer verandering van de situatie noodzakelijk is, dan is een organisatie gestuurde werkwijze aannemelijker dan een maatschappelijk gedreven werkwijze. Ter toelichting van dit laatste een fictief voorbeeld: in een wijk waar veel criminaliteit voorkomt is een offensief politieoptreden meer op zijn plek dan een zachte buurtcentrumbenadering. In een wijk waar veel problematiek met hangjongeren is, zal juist een maatschappelijk gedreven aanpak met voorzieningen voor en van jongeren meer resultaat opleveren.

Bij de keuze welk soort sociale interventie wordt ingezet is het, vanwege de structurele koppeling tussen psychische en sociale systemen, van belang in te zetten op het individu én

op de groep. Het mengen van individu- en relatiegerichte interventies kan een breder draagvlak creëren voor een verandering in het gedrag of de houding van betrokkenen.

5.3.2 Voor vervolgonderzoek

Een onderzoek voor een masterthesis is beperkt, zowel qua middelen als qua tijd. Ook bij deze thesis was dat het geval. De conclusies die getrokken zijn in paragraaf 5.2 hebben als basis enkel drie casestudy's, waarin gekeken is naar de werkwijze van de gemeente. Daarmee laat dit onderzoek slecht één kant zien van het werkveld en is het een beperkt onderzoek met een smalle basis, mede omdat enkel de projectleiders zijn geïnterviewd. Wanneer ook projectmedewerkers of de werkers uit het veld waren geïnterviewd, hadden de onderzoeksresultaten anders kunnen zijn. Daarnaast zijn in het werkveld van sociale interventies meer partijen betrokken die ook invloed hebben op de werkwijze die toegepast wordt, zoals de corporaties en de maatschappelijke partners. Vervolgonderzoek kan insteken op de werkwijze die deze partners toepassen of als meest gewenst zien.

Ook de conclusie dat het mengen van individu- en relatiegerichte interventies kan leiden tot een breder draagvlak voor verandering heeft met de drie casestudy's een beperkte onderbouwing. Vervolgonderzoek zal nodig zijn om deze conclusie te staven. Er kan ook onderzoek gedaan worden naar de vraag of deze conclusie geldt in andere sectoren dan die van de wijkvernieuwingsbranche. Bij onderzoeken als deze moet men ook in gedachten houden dat het resultaat van sociale interventies niet altijd meetbaar is op het moment dat de uitvoering van een interventie stopt. Veranderingen in houding en gedrag nemen soms langere tijd in beslag dan de uitvoering van een interventie. Het ontbreken van resultaat op het moment dat de interventie stopt hoeft dan ook niet te betekenen dat de interventie is mislukt of dat de sturingswijze verkeerd is gekozen.

Tijdens het schrijven van deze thesis werd steeds duidelijker dat achter de hoofdvraag van het onderzoek een andere vraag schuilgaat. Een vraag die als het ware vooraf gaat aan dit onderzoek, namelijk in hoeverre het idee van de maakbare samenleving aanwezig is in de verschillende lagen van de Nederlandse overheid. Gaat de overheid ervan uit dat de samenleving te beïnvloeden is en hoe komt dat tot uiting? De twee theorieën die in dit onderzoek gebruikt zijn, kunnen dan gezien worden als twee tegengestelde uitwerkingen van het idee van de maakbare samenleving. Een organisatie gestuurde werkwijze past bij een

alwetende en alomvattende overheid, een maatschappelijk gedreven werkwijze bij een overheid die enkel probeert bij te sturen.

Literatuurlijst

Allmendinger, P. (2002), *Planning Theory*, Hampshire: Palgrave

Baarda, D.B., M.P.M. de Goede (2001), *Basisboek Methoden en Technieken; Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*, Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff

Bausch, K.C. (1997), The Habermas/Luhmann Debate and Subsequent Habermasian Perspectives on Systems Theory, in: *Syst. Res. Behav. Sci.*, vol 14, p 315-330

Blamey, A., M. Mackenzie (2007), Theories of Change and Realistic Evaluation, in: *Evaluation*, vol. 13, afl. 4, p. 439-455

Blom, T. (1997), *Complexiteit en contingentie; Een kritische inleiding tot de sociologie van Niklas Luhmann*, Kampen: Kok Agora

Braster, J.F.A. (2002), *De kern van casestudy's*, Assen: Van Gorcum & Comp.

Brink, G. van den e.a. (2008), *Prachtwijken?! De mogelijkheden en beperkingen van Nederlandse probleemwijken*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker

Ekkers, P. (2006), *Van volkshuisvesting naar woonbeleid*, Den Haag: Sdu Uitgevers

Essafi, M. e.a. (2008), *Barrières en Breekijzers in de buurt, belangrijkste lessen van sociale herovering in 12 gemeentes*, Price Waterhouse Coopers

Fuchs, S. (1999), Niklas Luhman, in: *Sociological Theory*, vol. 17., p. 117-119

Gemeente Almelo (2006), *Sociale Herovering Almelo de Riet*

Gemeente Almelo (2008), *Statistisch Jaaroverzicht 2007*

Gemeente Deventer (2007), *Wijkactieplan Rivierenwijk*

Gemeente Eindhoven (2008), *Doornakkers; Wijkactieplan*

Gemeente Nijmegen (2006), *Sociale herovering in Nijmegen; Vertrouwen, verbinden en samen doorpakken in Oud - West*

Gemeente Nijmegen (2008), *Beurt aan de Buurt; Eindrapportage Sociale herovering Nijmegen Oud - West*

Gemeente Nijmegen (2008), *Sociale Herovering; Evaluatie aanpak Oud - West 2006/2007*

Gemeente Nijmegen (2008), *Stads- en Wijkmonitor 2007*

Gemeente Utrecht (2006), *Doe mee in Overvecht!*

Gemeente Utrecht (2008), *Overvecht doet mee!*

Gren, M., W. Zierhofer (2003), The unity of deference: a critical appraisal of Niklas Luhmann's theory of social systems in the context of corporeality and spatiality, in: *Environment and Planning*, vol. 35, p. 615-630

Healey, P. (2006), *Collaborative Planning; Shaping Places in Fragmented Societies*, 2nd ed., Hampshire/New York: Palgrave MacMillan

Hülya Ergün, A. (2007), *Output: Wandelingen door prachtwijken anno 2007*, Den Haag: Nirov

ISW (2008), *Het modellenboek van interventies; Wat werkt, wanneer en hoe volgens 'de wetenschap'*, Groningen: ISW Instituut voor integratie en sociale weerbaarheid

Kickert, W.J.M. (1993), Autopoiesis and the Science of (Public) Administration: Essence, Sense and Nonsense, in: *Organization Studies*, vol. 14, afl.2, p. 261-278

Laermans, R. (red.) (1997), *Sociale systemen bestaan; een kennismaking met het werk van Niklas Luhmann*, Leuven: Uitgeverij Acco

Mathie, A., G. Cunningham (2003), From Clients to Citizens: Asset-Based Community Development as a Strategy for Community-Driven Development, in: *Development in Practice*, vol 13, afl. 5, p. 474-486

Mingers, J. (2002), Can social systems be autopoietic? Assessing Luhmann's social theory, in: *The Sociological Review*, vol. 50, afl. 2, p. 278-299

Nienhuis, I, G. de Roo (forthcoming), *Participatie van Bewoners: Via Project- en Beleidsparicipatie naar Participatie aan Buurt en Samenleving*, ISW/GOW-onderzoek Sociale Weerbaarheid in Buurten

Nienhuis, I., G. de Roo (forthcoming), *Bewonersparticipatie: een voorwaarde voor success? Een verkennende studie naar bewonersparticipatie, sociale cohesie en sociaal kapitaal in aandachtswijken*, ISW/GOW-onderzoek Sociale Weerbaarheid in Buurten

Pawson, R. (2003), Nothing as Practical as a Good Theory, in: *Evaluation*, vol. 9, afl. 4, p. 471-490

Roo, G. de (1999), *Planning per se, planning per saldo; Over conflicten, complexiteit en besluitvorming in de milieuplanning*, Den Haag: Sdu Uitgevers

Roo, G. de, H. Voogd (2004), *Methodologie van planning; over processen ter beïnvloeding van de fysieke leefomgeving*, Bussum: Uitgeverij Coutinho

SCP (1998), *Sociale vernieuwing: van plan naar praktijk*, Rijswijk: SCP

Spit, T., P. Zoete (2003), *Gepland Nederland; Een inleiding in ruimtelijke ordening en planologie*, Den Haag: Sdu Uitgevers

Swanborn, P.G. (1996), *Case-study's, wat, wanneer en hoe?* Amsterdam/Meppel: Boom

Vanderstraeten, R. (2000), Autopoiesis and socialization: on Luhmann's reconceptualization of communication and socialization, in: *British journal of sociology*, vol. 51, afl. 3, p. 581-598

Voogd, H. (2004), *Facetten van de planologie*, Alphen a/d Rijn: Kluwer Uitgeverij

Vos, J.P. (2002), *The Making of Strategic Realities, An Application of the Social Systems Theory of Niklas Luhmann*, Eindhoven: Eindhoven University Press

VROM (2006), *Beter leven in betere wijken; De sociale opgave in de stedelijke vernieuwing*, Den Haag: Ministerie van VROM

VROM (2007), *Actieplan Krachtwijken; Van Aandachtswijk naar krachtwijk*, Den Haag: Ministerie van VROM

VROM-raad (2006), *Stad en stijging; sociale stijging als leidraad voor stedelijke vernieuwing*, Den Haag: VROM-raad

Wester, F. (1995), *Strategieën voor kwalitatief onderzoek*, Bussum: Coutinho

WRR (2005), *Vertrouwen in de buurt*, Den Haag/Amsterdam: WRR/Amsterdam University Press

Websites:

- www.kei-centrum.nl
- www.nicis.nl
- www.kiss-oost.nl
- www.almelo.nl
- www.almelo.buurtmonitor.nl
- www.scorenindewijk.nl
- www.deventer.nl,
- www.nijmegen.nl
- www.utrecht.nl
- www.vrom.nl

Figuren- en tabellenlijst

Figuren:

1. Sturingsfilosofie en sociale interventies, conceptueel model 1
2. Schematische weergave positie organisaties en maatschappij
3. Interventieniveau en vormen van kapitaal
4. Vormen van participatie
5. Verschillende analyseniveaus van Luhmann en de positie van het sociale systeem hierin
6. The System/Environment-Distinction in Various Disguises
7. Verhouding Systeem-Omgeving
8. Sturingsfilosofie en sociale interventies, conceptueel model 2
9. Sturingsfilosofie en sociale interventies, conclusie model

Tabellen:

1. Classificatieschema sociale interventies (uitgebreide versie)
2. Classificatieschema sociale interventies (compacte versie)
3. Maatschappelijk gedreven versus organisatie gestuurd
4. Classificatie interventies Almelo – De Riet
5. Classificatie interventies Nijmegen – Oud West
6. Classificatie interventies Utrecht – Overvecht
7. Classificatie interventies economische kapitaal
8. Classificatie interventies cultureel kapitaal
9. Classificatie interventies sociaal kapitaal

Bijlage A

Vragenlijst diepte-interviews

Deze vragenlijst was slechts een richtlijn voor het gesprek, zodat alle onderwerpen aan bod zouden komen. Niet alle vragen zijn in alle interviews gesteld, ook zijn er vragen gesteld die niet zijn opgenomen in dit overzicht.

Kunt u een algemene omschrijving geven van de wijk?

Welke sociaal-economische problemen spelen er in de wijk? Wat is de 'geschiedenis' van die problemen en van eventueel eerder 'ingrijpen' in de wijk?

Welke interventies vinden plaats in de wijk? Wat houden ze in? Wat gebeurt er?

Op welk niveau wordt geïntervenieerd? Individu- of relatiegericht?

Waar / op wie zijn de interventies op gericht? Sociaal/cultureel/economisch?

Waar komt de interventie vandaan? Wie heeft het 'bedacht'? Organisatie, uit een andere wijk, de gemeente of bewoners uit de wijk zelf?

Hoe worden ze uitgevoerd? Met wie? Op welke manier?

Waar is het resultaat behaald? (S/E/C)

Waarom worden juist deze interventies ingezet om de problemen die in de wijk spelen aan te pakken?

Hoe worden bewoners benaderd voor de interventies? Hoe worden ze betrokken bij de interventies?

Is deelname verplicht of vrijwillig?

Is er sprake van participatie van bewoners bij de opzet van het project? Hebben de bewoners invloed op de interventies?

Wat is de oorsprong van de participatie? Top-down of bottom-up?

Werkt het project / werken de sociale interventies beter doordat de bewoners vroeg/laat/vanaf het begin betrokken waren?

Waarom is het project / zijn de interventies op deze manier opgezet? Waarom niet anders?

Hoe/wat is het verloop van het project Sociale Herovering? Waarom is het juist in die wijk opgezet?

Welke organisaties zijn betrokken bij de opzet/uitvoering van het project? Hoe is hun werkwijze ten opzichte van de bewoners.

Wat zijn volgens u voorwaarden om een project zoals Sociale Herovering te doen slagen?

Wat werkt wel/niet bij sociale interventies?

Is de buurt/wijk volgens u het juiste gebied om op te interveniëren? Werkt gebiedsgericht werken bij sociale interventies?

Wat is het verloop van het project? Wanneer loopt het af? Gaat het over in een nieuw project? Wordt er afgebouwd?

Welke rol neemt de gemeente/de overheid aan in het traject van de interventies faciliterend/ondersteunend of bepalend/initiatiefnemend?

I. Samenvatting interview Almelo – De Riet

Dit is een samenvatting van het interview dat is afgenomen op 22 september 2008 met mevr. Van Rijswijk, projectleider Sociale Herovering in Almelo – De Riet. Een audio-opname van dit interview staat op de bijgesloten cd-rom.

De Riet is een arbeiderswijk en is deels aan het verpauperen. De huizen zelf zien er keurig uit, hebben een net uiterlijk, maar achter de voordeur is er veel aan de hand. De wijk wijkt af van overig Almelo. Het is een type achterstandswijk, daarom is het gekozen voor Sociale Herovering. Men was al bezig met het voeren van buurtgesprekken. Het plan van Pechtold voor de Sociale Herovering en de daarbij behorende middelen sloten hierbij aan.

Onder de problemen die er spelen in de wijk zijn: overlast van jeugd, voornamelijk geconcentreerd in het plantsoen, parkeerproblemen, verlichting, problemen achter de voordeur en er is veel overgewicht bij de jeugd.

Bewoners zijn betrokken bij hun eigen buurt, er is gelijk communicatie geweest vanuit de gemeente naar de wijk toe. Voor het opstarten van het project was men al bezig met buurtgesprekken, het plan is dan ook deels gebaseerd op deze gesprekken en deels op de ervaringen van de wijkfunctionaris. Betrokken bestuursfunctionarissen hebben een groot netwerk en kennen ook veel mensen uit de wijk.

De oorsprong van de participatie is duidelijk bottom-up. Het plan waarin de interventies staan beschreven is gebaseerd op de buurtgesprekken. Een voorbeeld hiervan is de interventie Geluksbudget. Deze buurtgesprekken hebben gezorgd voor betrokkenheid onder de bewoners.

In Almelo worden de interventies prikken genoemd. Daarvan zijn er acht in de wijk:

Geluksbudget, buurtrestaurant, smaak- en kooklessen, hart voor Heracles, vrijetijdsbesteding, buurtbeheerbedrijf en het wijkfonds. Naast deze prikken is er nog een stadsdeelcoördinator, deze brengt burger en bestuurder bij elkaar. Het project Hart voor Heracles is net met vertraging van start gegaan. De overige projecten zijn binnen het Sociale Heroveringsproject al afgesloten en ondergebracht bij andere afdelingen binnen de gemeente. Zo is het

Buurtrestaurant onderdeel geworden van het wijkcentrum; de smaak- en kooklessen een buitenschoolse activiteit van de Brede School en wordt het misschien ook een activiteit van het wijkcentrum; het geluksbudget moet nog ergens worden ondergebracht; Hart voor Heracles is ondergebracht bij de jongerenwinkel; het buurtbeheerbedrijf is een onderdeel geworden van het maatschappelijk activeringsconcept; Edutainment (vrijtijdsbesteding) is opgenomen bij het jongerenwerk en de welzijnsorganisatie.

Vershillende organisaties die betrokken waren bij het project zijn: het wijkcentrum, de politie, school, woningcorporatie Beter Wonen, thuiszorg; Zorgcentrum de Koppel, gemeente Almelo (verschillende afdelingen), Brede buurtschool, Welzijnsstichting Scoop, KISS, ROC en vrijwilligers/bewoners

De samenwerking tussen deze partijen was goed, men werkte met een hele kleine projectgroep. Deze kleine organisatie heeft tot gevolg dat de lijnen kort en goed zijn, er vond veel terugkoppeling plaats. Ook extern naar de bewoners. Het geheel heeft een ‘smoel’ gekregen in de wijk. Er was vertrouwen tussen de partners.

De bewoners werden aangesproken op hun ‘eigen krachten’ en talenten. Vaak moet het leven van de persoon zelf eerst op orde zijn voordat er sprake kan zijn van inzet voor de eigen leefomgeving. Door middel van de buurtgesprekken probeerde men erachter te komen wat er moest veranderen. Interventies waren voornamelijk op sociaal kapitaal en op cultureel kapitaal gericht. De resultaten zijn voornamelijk op individueel vlak. Vaak op sociaal of cultureel gebied. Middel en doel zijn hierbij wel verschillend, zo kan er een economisch middel ingezet worden om een sociaal doel te bereiken (geluksbudget). Men is als groep aangesproken en als groep geactiveerd. Men is meer betrokken geworden bij hun wijk. De kracht van het project in De Riet is de eigen kracht van de bewoners die centraal staat binnen het project. Mensen waarderen om wie ze zijn en wat ze kunnen. Wijkgericht werken is in dit verband een middel, niet het doel.

I. Samenvatting interview Nijmegen Oud – West

Dit is een samenvatting van het interview dat is afgenomen op 24 februari 2009 met dhr. Bannink, projectleider Sociale Herovering in Nijmegen – Oud West. Een audio-opname van dit interview staat op de bijgesloten cd-rom.

De wijk is erg groot, het is bijna een stadsdeel, er bevinden zich typische arbeiderswijken. De woningen zijn van dezelfde leeftijdscategorie qua bouw, van kort voor WO II. Later zijn er veel allochtonen in de wijk komen wonen, nu ongeveer 30 procent. Er wonen veel laag opgeleide mensen en de wijk heeft een hoog uitkeringspercentage. Een groot gedeelte van de woningen is van één woningcorporatie, Portaal. Samen met de corporatie vindt er (fysieke) herstructurering plaats. Deze wijk is een van de zwakkere wijken van Nijmegen in sociaal-economisch opzicht, daarom is de wijk opgenomen in Sociale Herovering.

Wat er gebeurde binnen Sociale Herovering moest aansluiten bij bestaande interventies en/of beleid. Van belang was om meer grip te krijgen op de bron van de problematiek in de wijk, vaak ligt deze 'achter de voordeur'. Focus van het project was vooral hierop gericht. Er is ingezet om grip te krijgen op de zorg gericht op deze gezinnen, coördinatie van de zorg was de kern, uitvoeren van de regie op het zorggebied. Allereerst is er een foto/schets gemaakt van de wijk door de gezamenlijke professionals. Hierbij is nagegaan welke gezinnen ('systemen') het 'probleem' zijn. Dit kan op wijk-, straat-, maar ook gezinsniveau het geval zijn. Daarna zijn op organisatie- en bestuurlijk vlak afspraken gemaakt over regie en coördinatie van de zorg. Tot slot is er ingezet op een combinatie van zoet/zuur/zorg-interventies (zie ontvangen documenten), hiermee wordt geschakeld tussen verschillende soorten niveaus. Daar waar nodig is worden de interventies gecontinueerd, m.n. bij de multiprobleemaanpak en het actiecentrum. In een aantal zaken is een investering gedaan voor de langere termijn en bij anderen was het bewust eenmalig.

Er is ingezet op een mix van niveaus, zowel individueel als relatiegericht, verdeling hiertussen is gelijk. Maar de inhoudelijk focus ligt op de zogenaamde multiprobleemgezinnen. Samenwerking vond plaats tussen de Woningcorporatie Portaal, politie, Bureau Jeugdzorg, opbouwwerkers en de eigen afdelingen van de gemeente. Het overgrote deel van de

interventies is ingebracht door professionals. Deze professionals zijn al langere tijd verbonden met de wijk. Er was een bedrag gereserveerd voor bewonersinitiatieven, hier moest erg aan getrokken worden om ook daadwerkelijk bewonersinitiatieven te krijgen. Wijkgericht werken heeft de tendens dat het vanuit de wijk moeten komen (bottom-up), maar dat wil niet zeggen dat de bewoners hun eigen behoeften onderkennen.

De opzet was zowel grootschalig als kleinschalig. Interventies zoals het actiecentrum en veiligheid waren grootschalig, bewonersinitiatieven en aanpak multiprobleemgezinnen waren maatwerk en schuldhulpverlening was weer grootschalig. Het project heeft een bijdrage geleverd aan het doorbreken van de negatieve spiraal die in de wijk aanwezig was. Oplossing is echter niet door één interventie te bereiken. Het is de vraag of de verbetering te herleiden is op de interventies van Sociale Herovering.

Verplichte of vrijwillige deelname verschilt per interventie, zo is het Actiecentrum niet geheel vrijblijvend, maar gekoppeld aan de uitkering. De aanpak van multiprobleemgezinnen is ook niet vrijblijvend (hangt af van situatie, eventuele kinderen, schulden, er kunnen verschillende vormen van dwang ingezet worden). In het kader van deelname vrijwillig/verplicht is er ingezet op een combi van 'zuur' en 'zoet'.

Bij de opzet van het plan is geen apart overlegforum vormgegeven, er is gebruik gemaakt van bestaande platforms. Er is geen apart offensief opgezet bij het begin om bewoners te betrekken. Er was een aparte pot voor bewonersinitiatieven, amino hiervoor was niet groot. Bij Burenhulp, waarbij een match van vraag en aanbod op gebied van huis/tuin/keukenvragen (soort mantelzorg) werd beoogd was wel inbreng van bewoners. Enthousiasme van bewoners in de wijk was erg laag, er is/was geringe betrokkenheid op de (eigen) situatie in de wijk.

Voorzover er participatie was, was dit top-down. Verdere participatie was pas bij de uitvoering, niet bij de opzet van de interventies, want dat was een taak voor professionals. De gemeente nam duidelijk de regie in handen. De gemeente zorgde dat alles op elkaar aansloot en men van elkaar wist waar men mee bezig was. Multiprobleemaanpak is hiervan een duidelijk voorbeeld. Regie nemen en het aangeven van grenzen is de overheidsrol.

Bij sociale interventies is werken op een zo laag mogelijk niveau beter aangezien de beleving van de wijk per straat kan verschillen. Op kleinere schaal kan er steeds beter gelokaliseerd worden waar het probleem zit en kan men steeds chirurgischer werken, steeds meer maatwerk leveren. Deze aanpak voorkomt ook dat hele wijken gestigmatiseerd worden. Men moet voorkomen dat er synergie van problemen komt, het stapelen van problemen moet worden voorkomen.

I. Samenvatting interview Utrecht – Overvecht

Dit is een samenvatting van het interview dat is afgenomen op 11 maart 2009 met mevr. Quist, projectleider Sociale Herovering in Utrecht – Overvecht. Een audio-opname van dit interview staat op de bijgesloten cd-rom.

Overvecht is een grote naoorlogse flatwijk uit de jaren 60. Er staan veel tienhoog flats met daartussen lagere flatgebouwen en appartementen en her en der eengezinswoningen. Tussen de flatcomplexen in is veel openbaar groen. 80 tot 85% van de woningen is sociale huur. In de beginjaren van de wijk woonden er veel ‘witte boorden’ mensen, dit is veranderd naar een wijkbevolking waarbij ongeveer 50 % van allochtone afkomst is. Het merendeel hiervan is van Marokkaanse afkomst. Daarnaast is 8-10% van de wijkbewoners oud-vluchteling. Er wonen veel mensen met laag inkomen en maatschappelijk gezien laag werk, ook wonen er veel werklozen en mensen met een uitkering. Het is een erg grote wijk, er wonen ongeveer 31.000 mensen.

Er zijn grote gezondheidsproblemen, voor een deel heeft dit te maken met het type bevolking. Er wonen veel 60+'ers en veel mensen met laag sociaal-economische status. De gezondheidsklachten zijn zowel lichamelijke als psychosociale klachten. Daarnaast is er sprake van stapeling van diverse problemen: werkloosheid, inkomensproblematiek, eenoudergezinnen, opvoedproblematiek, jeugdproblematiek en (jeugd en) veiligheidsproblematiek.

De keuze voor Overvecht in dit Pechtoldprogramma was een keuze van het bestuur. Het was/is een wijk met meerdere problemen en snel ingrijpen was nodig. Overvecht was al een tijdje aan het afglijden en staat nog steeds onder aan ten opzichte van andere wijken. Het is nu ook een van de Vogelaarwijken. Eerder ging de aandacht voornamelijk uit naar Kanaleneiland. Dat er iets moest gebeuren was al langer duidelijk, dit plan was de eerste keer dat er iets ‘groots’ gebeurde in Overvecht.

Binnen het project hebben verschillende interventies plaatsgevonden, onder drie thema's: van klacht naar kracht, van binnen naar buiten en je bent jong en je kunt wat. Het waren de interventies: Big Move, LadyFit, Wijkplatform gezondheids promotie, Happinez,

Vrouwengezondheidsdag, Buurtheater Stut, Buurtflat, Gezinsintake, Buurtspreekuur/activiteiten, Herinrichting Buitenruimte, UCEE station, KiWi, Cultuur na school, Stefanus, Community arts centre, Risicomanagement jeugd/ouders (opvoedingsondersteuning, ouderparticipatie basisonderwijs, Marokkaanse oudercoach, Speelmee, Kidxx; Tussenin met Al Amal), Jongeren aan de slag (Matching Overvecht, Leerwerktrajecten, Jongerenloket).

De insteek was om veel mensen uit Overvecht in beweging te krijgen en actief te maken in hun eigen leefomgeving. De afzonderlijke projecten zitten op verschillende treden van de zogenaamde participatieladder. Het idee was om zoveel mogelijk samen te doen met de bewoners.

Bewonersplatforms en wijkraden zijn bewust door de gemeente betrokken bij de planvorming, in de zomer van 2006. Voor bewonersplatforms melden mensen zich aan, het platform staat los van de gemeente en bestaat uit een groep actieve burgers die zich sterk maakt voor de wijk (of hun gedeelte van de wijk). De wijkraad is een orgaan dat ondersteund wordt vanuit de gemeente, zij krijgen een budget om jaarlijks een soort van wijkonderzoek te doen naar een vrij thema in de wijk. Zij kunnen gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen. Ook vertegenwoordigers van instellingen en organisaties in de wijk hebben zitting in de wijkraad. Het jaar voorafgaand aan de sociale herovering was gezondheid het thema waarna onderzoek was gedaan, hierop is ook ingespeeld door het programma. De lijn van het programma werd van onderaf bepaald, de bouwstenen voor de uitvoering werden gelegd door de gemeente.

Binnen thema's vonden activiteiten plaats die zowel op individu als op de groep gericht waren. Zo was het motto 'Van binnen naar buiten', gericht op een groep flats, maar vonden zowel individuele activiteiten (gezinsintake) plaats als groepsgerichte (buurtspreekuur). Gezondheidsactiviteiten vonden overwegend plaats als groepsgericht, terwijl resultaat individueel was. Deel van de activiteiten was op de groep/wijk gericht met een positieve insteek op kansen en talenten van bewoners en een aantal activiteiten was op individu gericht. Juist gericht op kansen en talenten en niet alleen de negatieve insteek van probleemgericht werken. Meeste projecten waren zowel cultureel als sociaal potentieel versterkend, het economisch kapitaal is enigszins terzijde gelaten.

Er werd samengewerkt met onder andere de woningbouwcorporaties, sportverenigingen, theater, inburgeringafdeling, de bakkerij, centrum voor de kunsten, huisartsen, fysiotherapeuten, geestelijke gezondheidszorg, wijkwelzijnsorganisaties, afdeling stadswerken, Zimmik, basisscholen, bedrijven in de wijk, de sociale dienst en diverse andere afdelingen van de gemeente. Er vond regelmatig terugkoppeling plaats naar de wijkraden en bewoners/buurtplatforms, bestuur en wijkmanagement. Ook zijn er meerdere voortgangsrapportages geschreven. Bij projecten als deze is communicatie van groot belang, zowel met betrokken organisaties als naar de bewoners toe.

In de zomerperiode van 2006 heeft er een brainstormsessie plaatsgevonden met ambtenaren, het bewonersplatform, wijkraad, jongeren en een aantal andere stakeholders (corporaties, scholen en organisaties die diep in de wijk zitten). Er zijn toen meer interventies/projecten bedacht dan uitgevoerd. De uiteindelijke selectie van projecten is gedaan door een groep van zowel mensen uit de gemeente als uit de wijk. De interventies waren zodanig maatwerk dat het na afloop lastig was om ze onder te brengen bij beleidslijnen van diverse afdelingen uit de gemeente. Toch is dit voor het grootste gedeelte wel gelukt. Er vindt veel doorstroming van bewoners plaats in de wijk, omdat er weinig mogelijkheden tot een wooncarrière zijn in de wijk. Hierdoor kan het zijn dat het resultaat ‘vertrekt’ en niet blijvend in de wijk aanwezig zal zijn.

Met Sociale Herovering is ongeveer 18% van de bewoners van Overvecht bereikt, deelname was vrijwillig. Het project was erop gericht om de potentie in de wijk te verstevigen, in plaats van rechtstreeks de problemen aan te pakken.